

Kultur i vården i Sverige 2003

Korta nulägesrapporter från 17 landsting
om verksamheten med Kultur i vården och friskvården

Birgitta Rapp

Rapport 2004:11

Översvämning, motiv från Ile S:t Ouen. Per Ekström 1889. Foto Waldemarsudde

Kultur i vården i Sverige 2003

Korta nulägesrapporter från 17 landsting
om verksamheten i Kultur i vården

Birgitta Rapp
Rapport 2004:11

Hela rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Innehåll

Förord. <i>Stefan Jobansson</i>	3
Nätverket Kultur i vården i Sverige och årets rapport. <i>Birgitta Rapp</i>	5
Forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kultur. <i>Birgitta Rapp</i>	8
En nulägesrapport från Haga hälsoträdgård. <i>Yvonne Westerberg</i>	9
Dans ger livskvalitet för äldre. <i>Krister Nyström</i>	11
Den spröda tonen bortom glömskan. <i>Birgitta Andersson</i>	12
Care & Culture i Huddinge kommun, Stockholms län. <i>Trudy Fredriksson, Inger Jakobsson</i>	14
Nulägesrapporter från 2003	
LANDSTINGET BLEKINGE	
<i>Lolita Persson</i>	18
DALARNA, FALUN	
<i>Jonas Hampus och Barbro Ödlund</i>	19
GOTLANDS KOMMUN	
<i>Maria Kimberg</i>	20
GÄVLEBORGS LÄN	
<i>Maria Westerman</i>	26
REGION HALLAND	
<i>Birgitta Svensson</i>	23
JÄMTLANDS LÄN	
<i>Ulla-Britta Jobansson</i>	25
JÖNKÖPINGS LÄNS LANDSTING	
<i>Paula Eriksson</i>	21
PÄRs trädgård Smedjegården. <i>Anna Ritheim och Ewa Timén</i>	28
LANDSTINGET KRONOBERG	
Rapport Själglad – Kronobergs län. <i>Gumilla Lundb-Tobiasson</i>	30
REGION SKÅNE	
<i>Christina Gedeberg-Nilsson</i>	31
STOCKHOLMS LÄN	
Kultur i vårdens programkatalog. <i>Lisbeth Olsson</i>	33
Projektstöd inom Kultur i vården på landstingets institutioner. <i>Margareta Wénnerberg</i>	34
Konsten på landstingets institutioner. <i>Göran Rosander</i>	34
LANDSTINGET I SÖRMLAND	
Kultur i vård och omsorg från länsbibliotek Sörmlands perspektiv. <i>Margareta Norberg</i>	34
Öknaskolans trädgårdsmästarutbildning. <i>Lena Widell</i>	36
UPPSALA LÄN	
<i>Carin Isaksson, Tierps kommun, Catharina Käberg, Uppsala kommun, Helen Lind, Landstinget i Uppsala län, Maria Lindgren, Enköpings kommun och Tippi Unge, Östhammars kommun</i>	38
VÄSTERBOTTENS LÄNS LANDSTING	
<i>Anna Lindberg och Jenny Poncin</i>	41
Umeå kommun. <i>Eleanor Bodel</i>	43
LANDSTINGET VÄSTMANLAND	
<i>Kristina Mezei</i>	45
VÄSTRA GÖTALANDS REGIONEN	
<i>Susanna Månsby</i>	47
ÖREBRO LÄN	
<i>Eva Bellsund</i>	48
ÖSTERGÖTLANDS LÄNS LANDSTING	
<i>Caroline Themner och Britt-Marie Svensson</i>	49
Idémotell Fritidskonsulenterna Kommun Rehab. <i>Staffan Kleiner; Inga Micko</i>	49
ADRESSLISTA	
Nätverket Kultur i vården i Sverige.	52

Förord

Nätverket för kultur i vården i Sverige höll sitt höstmöte i Östersund den 23 och 24 oktober 2003. Värddar för mötet var Jämtlands läns landsting med kultursamordnare Ulla-Britta Johansson-Sjöberg, kulturesekreterare Leif Olsson och kulturchef Mikael Cederberg. Temat för mötet var trädgården i äldreboende och rehabilitering med arbetsterapeut Yvonne Westerberg som föreläsare samt taktil beröring med sjuksköterskan Siv Ardeby som gav både teoretisk och praktisk handledning. Gudrun Vahlquist från Statens Kulturråd informerade om det nordiska samarbetet för kultur och hälsa och antikvaie Mikael Eivergård introducerade ett nytt projekt om samtidsdokumentation av jämtska särskilda boenden. Personal från äldreboendena i Åshamra och Hammerdal och från Remonthagens rehabiliteringscenter i Östersund berättade om sin och vårdtagarnas vardag. Elsa Rudsby gav en övergripande introduktion till vad som Hälsosam utveckling i Jämtland i ett folkhälsoperspektiv står för. Höstmötet inbegrep också ett studiebesök i Moosegården, ett älghägn med älgvård intill Östersund.

Nätverket för kultur i vården i Sverige är ett forum för erfarenhetsutbyte och för information om hur man arbetar på olika håll i landet med frågor och verksamhet med kultur i vården. På mötet i Östersund deltog representanter från Huddinge kommun, Södertälje kommun, Jämtlands län, Hallands län, Region Skåne, Stockholms län, Uppsala län och Västerbottens län. Man enades om att det var värdfullt att skapa tillfällen som detta möte för ansikte mot ansikte utbyten och diskussioner. Höstmötet 21 och 22 oktober 2004 hålls i Uppsala.

För att dokumentera vad som sker i Sveriges olika län avseende utbildning och verksamhet med kultur och hälsa och kultur i vården ger nätverket ut en rapport med bidrag från de län/landsting/kommuner som medverkar i nätverket. Rapporten efterfrågas på olika håll och det är därför glädjande att vi i årets rapport för 2003 får med bidrag från mer än 20 olika intressenter. Haga hälsoträdgård är ett angeläget initiativ i Stockholms län som vi även redovisar i årets rapport. Ett resultat av ett projekt inom forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kultur är redovisningen av dansens möjligheter i äldre-vården. Musikens potential i äldre-vården belyses likaledes.

Rapporten tas fram med stöd av Stockholms läns landstings forskningsprogram "Kultur i vården och vården som kultur". Rapportens syfte är att nå ut med rikstäckande information om kultur i vården arbetet till verksamma inom området. Målet är att arbetet med kultur i vården skall bli en nationell angelägenhet och vara en naturlig del i det vardagliga vårdarbetet. Kulturen är också ett givet inslag i friskvårdsarbete.

Stockholm i april 2004

Stefan Johansson

Ordförande i ledningsgruppen för forskningsprogrammet "Kultur i vården och vården som kultur".

Skärgård. Teckning för Strix 1901. Penna, svart bläck och krita. Albert Engström (1869-1940). Foto Nationalmuseum.

Nätverket Kultur i vården i Sverige och årets rapport 2003

Birgitta Rapp

Nätverket kultur i vården i Sverige är inne på sitt femte år. Vi har hållit höstmöten i Stockholm 2000, i Umeå 2001, i Visby 2002, i Östersund 2003. Mötet 2004 blir i Uppsala med Uppsala län som värd och 2005 har Region Skåne erbjudit oss att hålla nätverksmötet i Malmö/Lund. Det är glädjande att se att mötena blivit ett forum för erfarenhetsutbyte och vidare kontakter. De fyller en viktig funktion för de som arbetar inom området och det är positivt att vi når så många län/regioner och kommuner.

Möte i Uppsala 21-22 oktober 2004

I höst kommer vi att hålla vårt nätverksmöte med seminarium och förhandlingar i Uppsala på Kultur i länet den 21 oktober samt Domkyrkobesök. På kvällen blir det middag med animationsverkstad. Den 22 oktober finns flera intressanta programinslag som kulturvecka för utvecklingsstörda, konst i psykiatrin, sång på gång, bibliotek för alla, piktogram, dansterapi, minneslådor, skådebanan samt utbildning med Kultur i vården från Norge m.m. Programmet är ett samarbete mellan landsting, kommun och skådebanan i Uppsala och forskningsprogrammet. Information om programmet kommer att skickas ut före midsommar.

Årlig rapport om kultur i vården i Sverige

Årets rapport för 2003 är fyllig. Det beror på att vi tagit med några satsningar på projekt, som kan ha betydelse för framtiden vid sidan av landstingens/kommunernas årliga bidrag. Vi har idag forskning som visar att människans behov av naturupplevelser är viktiga i vardagen och t. ex. inverkar på välbefinnande och koncentrationsförmåga. Av detta skäl finns aktuell information om ett projekt på Haga inom området hortikultur. Care & Culture projektet i Huddinge kommun redovisas som en modell för hur man kan arbeta praktiskt med kultur i äldreården med stöd från Europeiska Socialfonden, Växtkraft Mål 3. Vidare tar vi upp dansen i äldreården utifrån ett projekt inom forskningsprogrammet och musikens möjligheter i äldreården kommer från musikverksamhet i Östergötland.

Inkomna underlag sammanställs via Stockholms läns museum och distribueras via Karolinska Institutet. Till årets rapport har 17 landsting skickat bidrag, några från både landsting och kommun. Varje författare svarar för sitt bidrag.

Två böcker under framtagande

Inom nätverket är två böcker under framtagande. Det är dels en lärobok för kultur och hälsa i Västerbotten och en "kokbok" för kulturaktiviteter i Östergötland. De kommer att efterfrågas inom nätverket.

Några trädgårdsprojekt

Trädgårdsprojektet Haga hälsoträdgård i Stockholm

Haga hälsoträdgård i Hagaparken i Stockholm planeras både som en trädgård med rehabiliteringsmöjligheter och ett utbildnings- och fortbildningscenter för trädgården i vården. Gestaltningen av trädgården skall börja i ett av växthusen med start våren 2004. Man kommer bland annat att vända sig till funktionshindrade, till olika målgrupper med psykiska eller stressrelaterade problem och till personer med olika skador och sjukdom som givit funktionsnedsättningar. Det planeras som ett resuscenter för länet och hela landet.

Den övergripande synen är att trädgårdsterapi kan fungera på olika sätt och vara ett komplement och ett stöd till dagens rehabilitering och till vård- och omsorgsarbete totalt sett. Haga hälsoträdgård skall också bli ett utbildningscentrum för blivande vårdpersonal och för fortbildning i syfte att ge fler möjligheter att utnyttja trädgårdsterapiens positiva effekter i vård- och boendesammanhang. Haga hälsoträdgård utformas i samråd med rehabiliteringsträdgården i Alnarp vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Malmö. Mer information om projektet finns på sidan 9.

Trädgårdsmästarutbildning i Sörmland

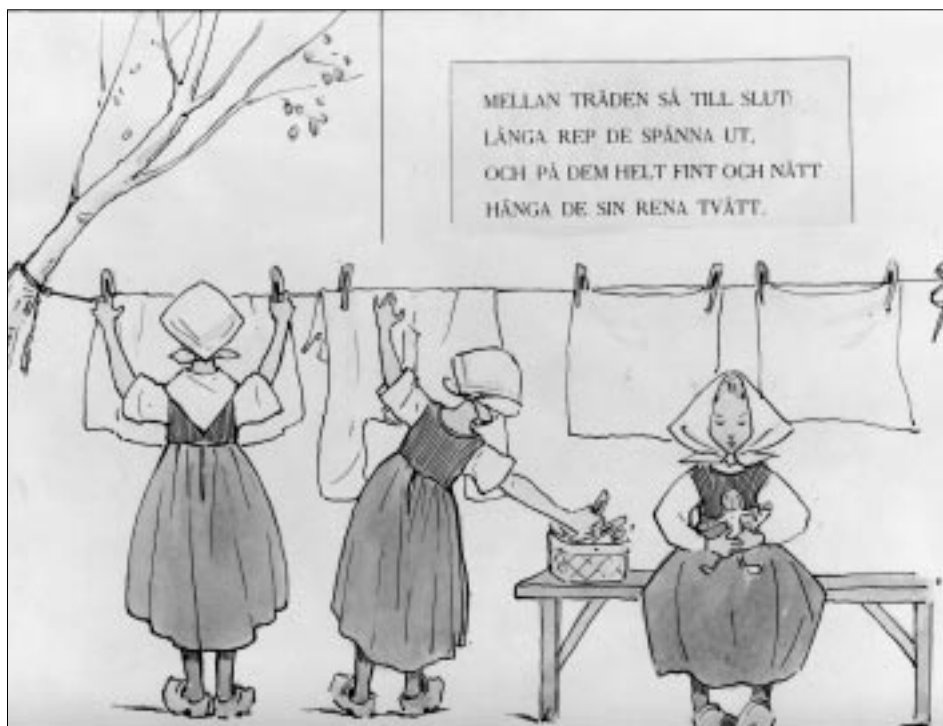
Vid Öknaskolan i Sörmland pågår en kvalificerad yrkesutbildning: "Trädgårdsmästare med inriktning mot miljö, hälsa och ledarskap". Utbildningen syftar till att kombinera trädgårdsmästaryrket med insikter om vad trädgården kan betyda för människan inom t.ex skola, omsorg, friskvård och i offentliga miljöer. Mer information hur denna utbildning fortlöpt finns på sidan 36.

Fortbildningsmöjligheter för kulturombud

Behov av inspirationsdagar och ny kunskap i äldreomsorgen

Kulturombuden i äldreomsorgen har behov av inspirationsdagar för att få impulser till kulturaktiviteter i vardagen med de gamla. De behöver också fortbildning eller vidareutbildning. I några län har man kartlagt vilken efterfrågan det är frågan om och tagit lokala initiativ för att möta dessa behov. I en [undersökning i Jönköpings län](#) visas att kulturen inverkar positivt på de äldre som finns på ett boende och har fundamental betydelse för personalens arbetstillfredsställelse och upplevelse av social gemenskap och arbetsglädje. Kulturen bidrar även på ett lyckligt sätt till ökad kommunikation med de äldre. En liknande [kartläggning finns också i Jämtlands län](#), som lyfter fram personalens och vårdtagarnas behov i äldreården. I Care & Culture projektet i Huddinge kommun redovisas en modell för hur man kan arbeta praktiskt med kultur i äldreomsorgen med stöd från Europeiska Socialfonden, Växtkraft Mål 3. Bl a har man givit en handledarutbildning som en fempoängskurs vid Södertörns högskola. Dess mål var att stärka äldreomsorgens personal i deras yrkesroll så att de i sin tur kan introducera och stärka kollegor, nyanställda och elever. (jfr sid 14).

Inom nätverket Kultur i vården i Sverige har föreslagits att de seminarie- och inspirationsdagar som i samarbete med forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kul-

Otilia Adelborg (1855-1936). Foto Nationalmuseum.

tur ges lokalt även kan upprepas i andra län, eftersom de i flera fall har planerats för kulturombuden i äldrevården utifrån pågående forskning. Ett annat sätt att stödja denna målgrupp är att ordna nationella kulturombuds dagar för erfarenhetsutbyte och vidareutbildning tillsammans med t ex lokala museiinstitutioner samt att informera om fruktbara, lokala projekt.

Länsmuseer och bibliotek bidrar med kultur i vård och friskvård

Nya möjligheter till kulturdelaktighet för personal och vårdtagare

Många läns museer i landet har i sina samlingar föremål och även bilder av olika slag, som skulle kunna användas för att nå målgrupper på boenden eller vårdinstitutioner, som inte alltid har möjligheter p g a olika förvärvade funktionshinder att ta sig till de ordinarie utställningarna. Biblioteken har litteratur som kan komplettera föremålen. Det är ett nytt utvecklingsområde, som i samråd med t ex kulturpedagoger, bibliotekarierna, landstings- och kommunansvariga och kulturombud skulle kunna innebära nya möjligheter till återkommande positiv kommunikation och stimulans i vardagen för både personal och vårdtagare. En sådan uppsökande musei- och biblioteksverksamhet skulle kunna ses som ett komplement till det traditionella museiarbetet för att ge bortglömda grupper tillfällen till aktiv kulturexponering. Detta verksamhetsområde har även en tillväxtpotential mot bakgrund av vi får allt fler äldre i landet som även bör vara en målgrupp för våra kulturinstitutioner. I det första nationella folkhälsomålet betonas betydelsen av att ge äldre, barn och ungdomar samt socialt och ekonomiskt utsatta personer möjlighet och förmåga till social och kulturell delaktighet för att stimulera hälsa.

Kultur kan vara hälsofrämjande

Det finns redan flera exempel på samarbete mellan läns museer och lokala museer i landet och vårdinstitutioner. Detta är ett område som dock behöver utvecklas vidare för att kunna skapa fler nya möjligheter inom kultur i vården. Det finns idag forskning som visar att det är hälsofrämjande att exponeras för kultur. För att delaktigheten i kulturella utbud skall öka är det av betydelse att vi får fler kulturtillfällen och att kulturen utformas så att den når fler olika målgrupper oavsett livssituation, ålder, hälsa eller funktionshinder. Ett av folkhälsomålen betonar också vikten av en mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård och understryker att vårdinstitutionerna utgör en stor kontaktyta gentemot befolkningen. Här gäller det att förstå betydelsen av att inbjuda till kultur för alla.

Forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kultur

Birgitta Rapp

”Kultur i vården och vården som kultur” är ett tvärvetenskapligt forskningsprogram som rör samverkan mellan ämnesområden som medicin, pedagogik, psykologi, socialantropologi, etnologi, dans, musik, litteratur, konst och hortikultur. Friska äldre och äldre vården är i centrum för forskningsprogrammet, men även projekt med inriktning på barn och ungdom får stöd. Forskningsanslag söks en gång årligen. Universitet/högskolor i hela Sverige har möjlighet att söka. Besök vår hemsida om du är intresserad av hur man söker medel och av vilka projekt som har beviljats.

Hemsidan till forskningsprogrammet ”Kultur i vården och vården som kultur” har adressen: www.lansmuseum.a.se, där forskningsprogrammet presenteras. Helene Schjerfbeck's målning ”I hemmet” från 1903 är vinjettbild på hemsidan. Rubrikerna där är

- [Aktuella forskningsprojekt](#),
- [Forskningsprogrammet 2001-2005](#),
- [Anslagstavla](#),
- [Nytt ansökningstillfälle](#),
- [Publikationer](#) och
- [Sammanfattning av forskningsprogrammet 1994-1998](#).

Forskningsprojekt som beviljats medel från forskningsprogrammet finns tillgängliga i form av rapporter, när de slutförts. Projekt, som slutrapporterats i forskningsprogrammets rapportserie, finns under titeln Forskningsrapport från forskningsprogrammet ”Kultur i vården och vården som kultur” med ISSN 1402-2427: 2001, 2002 osv. med respektive författare och rapporttitel. Pliktexemplar av varje rapport lämnas till landets forskarbibliotek. Dessa och övriga forskningsrapporter som tillkommit inom forskningsprogrammet kan beställas genom Birgitta Ohlson på Karolinska Institutet, 08-524 86474.

Aktiviteter inom forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kultur 2004 är bl.a.

- Metodseminarium för forskarna 9 september på Karolinska Institutet
- 7 oktober årlig konferens ”Sinnesupplevelser för hälsa” med medverkan av forskarna. Konferensen hålls i landstingshallen, Landstingshuset, Stockholm

Sanddyner. Albert Engström (1869-1940). Foto Nationalmuseum.

- Ansökan om medel för 2005; sista ansökningsdag 11 oktober 2004
- Seminarium och höstmöte nätverket Kultur i vården i Sverige 21 – 22 oktober i Uppsala, Uppsala län.
- Forskarseminarier 18-19 november på Karolinska Institutet

Kontaktpersoner:

Forskningsdirektör Birgitta Rapp, Stockholms läns museum, Box 6176, 102 33 Stockholm, tel 08-690 6930; mobil 070 690 2425; email: birgitta@rapp.se

Administrativ direktör Bengt Norrving, Karolinska Institutet, 171 77 Stockholm, tel 08-5248 6986; email Bengt.Norrving@admin.ki.se

Birgitta Ohlson, FFU, Karolinska Institutet, 171 77 Stockholm, tel 08-52486474; email Birgitta.Ohlson@admin.ki.se

En nulägesrapport från Haga Hälsoträdgård

Yvonne Westerberg

Avtal med Försäkringskassan

Projektet Haga Hälsoträdgård startade i projektform januari 2003 och har nu drivits under drygt ett års tid. Under denna tid har mycket hänt i projektet. Haga Hälsoträdgård har via Rehab Station Stockholm tecknat avtal med Försäkringskassan gällande

program för arbetslivsinriktad rehabilitering i Stockholms-, Västmanlands-, Uppsala- och Södermanlands Län för målgruppen personer med utmattningssyndrom. Avtalet är för år 2004 med möjlighet till förlängning 2005. Detta ser vi som den första verksamhet som kommer att inledas i Haga Hälsosträdgård.

Arbetslivsinriktad rehabilitering

Våra första deltagare för arbetslivsinriktad rehabilitering planeras att kunna tas emot i samband med att växthuset står klart. Det team som kommer att vara ansvarigt för rehabiliteringsutförandet består av arbetsterapeut, beteendevetare och sjukgymnast. Konsultläkare kommer att finnas vid behov. Trädgårdsmästare kommer också att knytas till verksamheten. Vi arbetar nu vidare med att ta fram kartläggnings-, bedömnings- och utvärderingsinstrument till våra program.

Projektering och uppbyggnad våren 2004

När det gäller fasen projektering och uppbyggnad av Haga Hälsosträdgårds växthus är arbetet i full gång. Landskapsarkitekt Ulf Nordfjell är ansvarig för gestaltning och utformning tillsammans med Yvonne Westerberg projektledare för Haga Hälsosträdgård. Växthuset planeras att stå färdigt under försommaren 2004.

Haga Akademien

Parallellt med detta har vi påbörjat ett långsiktigt kvalitetsarbete för olika företag. Genom Haga Akademien som är en företagsgrupp har vi utvecklat ett kontaktnät med olika företag med representanter från bland annat företagshälsovård, personalvård och arbetsmiljöansvariga. Dessa har inbjudits för information och erbjudits medlemskap i den så kallade Haga Akademien. Tanken är att erbjuda detta till 10 olika företag som värderar friska medarbetare och som vill vara med i ett nyskapande projekt för att skapa nya former av rehabilitering, arbetsträning och friskvård inom ett gemensamt projekt i Haga Hälsosträdgård.

Medlemsföretagen i Haga Akademien får tillgång till olika program där även utbildning ingår för deras medarbetare. Det innebär medarbetare som kan återgå i arbete vilket kan motivera insatsen. Men det är också nätverket och deltagandet i ett positivt projekt som ligger i framkanten när det gäller åtgärder för rehabilitering, arbetsträning och friskvård som är attraktivt för medarbetare. Företagets anställda kommer att uppskatta företagets medverkan och många trevliga aktiviteter kan arrangeras i Haga Hälsosträdgård tillsammans med Haga Akademien.

Haga Hälsoseminarium – ett årligt evenemang

Haga Hälsoseminarium planeras att bli ett årligt evenemang inom Haga Hälsosträdgård. Här kommer vi att erbjuda intressenter, målgrupper och medlemmar ett tvådagarsseminarium. Vi kommer att ha olika intressanta föreläsare inom olika områden, vi kommer att erbjuda workshops inom ämnet etc. Det första hälsoseminariet beräknas att gå av stapeln under hösten 2004. Intresset för Haga Hälsosträdgård har visat sig vara stort. Detta har bland annat märkts i den efterfrågan av information om projektet som nått oss via e-mail och telefonsamtal. Även massmedia har visat stort intresse för projektet.

Dans ger livskvalitet för äldre

Krister Nyström

Om vi blickar bakåt i tiden till 1900-talets första hälft så förknippades dans främst kanske med ungdomens möjligheter till möten på någon dansbana eller folkdans i en hembygdsförening för att senare under seklet också komma att omfatta dans i nya former av sällskapsdans och jazz utövade i speciella danspalats. Då rörde det sig inte längre enbart om dans för ungdom utan i lika stor utsträckning om dans för medelåldern. För äldre personer med anspråk på att röra sig har pensionärsdans funnits sedan några decennier. Men vad gives för alla de äldre personer utan tillräckligt god fysisk för att kunna delta i pensionärsdans? Också för dessa finns nu hopp om dans i form av möjlighet att dansa utifrån sina egna förutsättningar om detta så innebär att vara rullstolsburen. Här vill jag kort berätta om min tioåriga erfarenhet från forskning inom området dansterapi med äldre och lyfter särskilt fram demensdrabbade personers kommunikation genom dans, sång och musik.

Inledningsvis bör kort sägas att dansterapi är en psykoterapimetod inom familjen konstpsykoterapi där dansen och kroppsuttrycken intar en central plats men där även samtalet finns med som ett viktigt inslag. Med demenssjuka personer får dansterapi en stödjande karaktär och de samtal som förekommer utmärks av korthuggna fraser, eller som i de flesta fall, av enstaka ord. På vilket sätt kan dansterapi främja demenssjuka deltagare? Genom att lyfta fram några enkla exempel från arbetet med demenssjuka personer vill jag åskådliggöra hur kommunikationen kan fungera under en dansterapisession.

Inledningsvis i mötet med gruppen, som sitter på stolar, börjar vi att stampa en gemensam rytm med fötterna och klappa fritt med händerna. Här brukar alla vara aktiva och även de som drabbats av talnedsättningar eller som sitter i rullstol har möjlighet att delta. Implicit uppfattar deltagarna att talet inte förutsätter deras medverkan och den gemenskap som uppstår kan delas även av den som endast sitter still i gruppen. Cirkeln binder ihop gruppen, samhörigheten blir påtaglig och blickar och huvudvridningar kan vara uttryck för nyfikenhet och relaterande.

När vi knyter ihop händerna och boxas i luften framför oss kan vi erfara kraften i armarna och kanske även uppleva att aktiviteten blir ett sätt att uttrycka frustration, vrede eller någon annan känsla. Det säger sig självt att för den som fräntagits talet finns otaliga tillfällen till frustration då man inte lyckas hitta de adekvata uttrycken. De kraftfulla armrörelserna blir ett utlopp för de instängda känslorna, vilka om de inte uttrycks, tenderar att åsamka än mer lidande och smärta hos den äldre. Att därefter övergå till mjuka och vackra armrörelser skapar en kontrast och ett utökat rörelsespektrum som utvecklas allteftersom arbetet forskrider. När vi gör mjuka dansrörelser med armarna, bålen involveras och därtill sjunger exempelvis en stillsam vaggvisa så uttrycker vi på olika nivåer förmodligen många aspekter av vårt liv och av våra behov. För någon kan detta innebära ett uttryck för en stark längtan, för någon annan kanske en försonande syn på de motgångar man mött i livet. Givetvis upplever alla deltagare detta på sitt eget sätt. Att sjunga till dansen medför många gynnsamma bieffekter: sång och musik kan väcka minnen, sång skapar lätt en gemenskap, rytmen i sången underlättar för personer med talnedsättningar att vara och sjunga, sång främjar även den djupa andningen, vilket medför att syresättningen blir bättre, rörelsen kommer från ett centrum av kroppen, att använda kroppen främjar en känsla av kompetens etc. Men dansen är också till för sin egen skull.

Av utrymmesskäl får dessa få exempel räcka som argument för hur livsfrämjande dans-terapiarbete med äldre personer kan te sig genom dansens förmåga att engagera flera sinnen: synen, hörseln, lukten, taktila och kinestetiska sinnet. Den bidrar därigenom till en multisensoriell upplevelse. I doktorsavhandlingen *Dans på gränsen. Demensdrabbades kommunikation i dansterapi* har jag visat hur arbetet i dansterapi kan medverka till att främja demensdrabbades kommunikation genom dans, sång och musik. När demenssjuka deltagare kommunicerar genom dans, rörelse, sång och musik kan de behålla kontakten, ta initiativ och svara på andras, få upplevelser att bli förstådda och bekräftade, använda sig av icke-verbala kommunikationssätt då orden fallerar etc. Kommunikationen sker på många nivåer av uttryck och förståelse, den blir mångfacetterad, adekvat och kontaktskapande. Att uttrycka sig med kroppen kan för många vara det enda sättet att förmedla sig med omvärlden. Genom dansens invecklade kombination av rörelse, rytm och musik engageras samtidigt såväl höger som vänster hjärnhalvor i en komplex process där individen uttrycker sig mer fullödigt med kroppen än endast genom tal eller skrift. Dansen främjar kommunikationen genom sin känslomässiga, kognitiva och kroppsliga egenart.

För denna i samhället kanske minst gynnade grupp utgör dansen inte en fritidssysselsättning utan fastmer något livsviktigt, något som kan medverka till att höja livskvaliteten för exempelvis en demensdrabbad person. Nu finns kunskap och erfarenhet. Nu torde politikerna göra sin insats genom att skapa ekonomiska möjligheter för vårdpersonal och andra som vill skaffa sig fortbildning inom området. Här krävs ingen kostnadskrävande teknologi, endast normalt entusiastiska personer med vilja att själva utvecklas tillsammans med äldre deltagare i arbetet att skapa mötesplatser tvärs över generationsgränserna. Dansen är universell, den når utöver de gränser vi ofta drar vid ålder, språk, nationalitet och religion. Dans tillsammans med andra är ett direkt kroppsligt uttryck för livsglädje och gemenskap. Dansen lockar även fram livsglädje och gemenskap hos äldre personer.

Den spröda tonen bortom glömskan

Birgitta Andersson

Musikpedagog, uttryckande konstterapeut och bondmora

Bakgrund

I boken "Den spröda tonen bortom glömskan" delar Birgitta Andersson med sig av sina erfarenheter och möten med olika människor med musiken som ett förlösande och förmedlande medium.

Hon har varit musiklärare på landstingets vårdskola i nästan ett decennium, arbetat med projektet Kultur i vården i ett drygt halvt decennium, och arbetar idag på Universitetssjukhuset i Linköping som musik och uttryckande konstterapeut på Rehabiliteringsmedicinska kliniken. Hennes arbetsområden är inom äldreomsorg, barn och ungdomar med relationsstörningar, rehabilitering för patienter med förvärvade ryggskador och hjärnskadade patienter samt kvinnor som fått cancer. Hon använder musiken och bilden för att lindra sorg och smärta och för att finna på dolda resurser inom människan.

Uttryckande konstterapi är en psykoterapimetod som kombinerar verbala och icke-verbala uttryckssätt som bild, musik, rörelse, dikt, poesi och drama i mötet med barn och

vuxna. I psykodrama och musik-psykodrama vilar terapin på en psykodynamisk grund, där kropp och själ ses i ett helhetsperspektiv. Hon kombinerar dessa metoder i sitt arbete och är en ofta anlitad föreläsare för vårdpersonal inom demensvården.

Målet för kultur måste vara omvårdnad säger Birgitta Andersson

Mitt uppdrag är att uppmuntra, inspirera och stimulera dagens personal inom vården till att våga förändra i det dagliga arbetet. Utifrån frågan "Vad är kultur" närmar jag mig denna uppgift. Det jag kommit fram till är att målet för kultur måste vara omvårdnad, utformad efter patienternas behov och intresse med en helhetssyn på människan. Går kultur och vård att förena och vad menas egentli-

Tre gubbar och en gumma, 1900. Albert Engström (1869-1940). Foto Nationalmuseum.

Teckning med gamla. Strix 1901. Penna, svart bläck och krita. Albert Engström (1869-1940). Foto Nationalmuseum.

gen med begreppet? Kultur står för odling, förädling, andligt liv, bildning och utveckling. Kultur står också för vård och omsorg ifråga om systematisk odling av växter o.d. Således utan omsorg ingen odling, förädling, andligt liv, bildning och utveckling. Och tvärtom: utan odling, förädling, andligt liv, bildning och utveckling ingen omsorg.

Mina mål som musikterapeut är:

- Att stimulera det som fungerar
- Att försöka bortse från hindren och se möjligheterna i varje människa
- Att locka till medvetenhet och svar på olika sätt
- Att visa respekt och närhet
- Att höja livskvalitén för människan

När jag möter en patient frågar jag mig:

- Hur ser denna människas bakgrund ut, socialt och miljömässigt?
- Med vilken musik möter jag denna människa?
- Med vilken musik skapar jag en möjlighet till medvetande och kommunikation?
- Hur kan jag skapa en möjlighet för kontakt mellan musiken, patienten och mig?

Musiken berör oss på djupet och förmedlar omedelbara minnesbilder

Det är klart att musik väcker något i den lyssnande/hörande som inte kan väckas av något annat. Hos den mest avskärmade människa, en medvetlös person, kan musiken ge sådana effekter, att människan hör musiken. Musikterapi borde vara en självklarhet och ha en given plats inom dagens vård. Musiken har flera funktioner och är aktiverande, stödjande och en psykoterapeutisk behandlingsform. Musiken berör oss på djupet, den förflyttar tid och rum och förmedlar omedelbara minnesbilder samtidigt som den delvis är ett medvetet skapande här och nu.

Människor inom äldreården är nästan utan undantag klart understimulerade. Musiken kan göra att människan känner ett större välbefinnande. Att verka för detta är ett av kultur i vårdens viktigaste uppgifter.

Huddinge kommun

*Care & Culture projektet i Huddinge kommun
Rapport Trudy Fredriksson och Inger Jakobsson*

Bakgrund

Care & Culture projektet kom till stånd som ett led i Huddinge kommuns personalrekryteringsprogram. Under år 2000 träffades representanter från kommunens personalkontor, äldre- och handikappomsorg och utbildningsförvaltningen. Syftet var att hitta en samarbetsform mellan skola och verksamhet som skulle göra arbete och utbildning inom vård och omsorg mer attraktiva. Avsikten var också att kunna tillgodose kulturellt anpassad omvårdnad både för svenskt- och utländskt födda vårdtagare. Projektstöd söktes hos Europeiska Socialfonden, Växtkraft Mål 3 och beviljades för Care & Culture – ett projekt i två delar:

- A - Kompetensutveckling för handledare inom äldre- och handikappomsorgen.
- B - Medarbetarutveckling av handledarprogrammet och en Care & Culture profil.

Projektperioden sträckte sig över perioden 1 februari, 2001 – 30 juni, 2003. Huvudansvaret låg på personalkontoret i samarbete med äldre- och handikappomsorgen, utbildningsförvaltningen och kultur och fritid.

Mål och syfte

Projektets övergripande mål var att åstadkomma ett ökat hänsynstagande till vårdtagarnas sociala och kulturella behov. Syftet var bättre omvårdnad och bättre vårdutbildning samt att personal och elever får uppleva större arbetsglädje. Målgrupp var undersköterskor, vårdare och vårdbiträden inom äldre- och handikappomsorgen i Huddinge kommun.

Kompetensutveckling för handledare i äldreomsorgen

Inom Care & Culture används kulturbegreppets vida definition som anses omfatta hela det komplex av andliga, materiella, intellektuella och känslomässiga egenskaper som kännetecknar ett samhälle eller grupp i samhället. Kultur omfattar inte endast konst och litteratur, utan också livsstilar, de mänskliga rättigheterna, etik, traditioner och trosuppfattningar. Projektet har organiserat och genomfört handledarutbildning för lärande i arbete (LIA), d.v.s. utbildat handledare för Skolverkets försöksverksamhet 2§ förordningen (2000:690). Care & Culture har initierat en modell för hur samarbetet mellan skolan och arbetsplatsen kan se ut när man bedriver lärlingsutbildning med kulturprofil. Handledarutbildningen, som genomförts som en fempoängskurs vid Södertörns högskola, har haft som mål att stärka äldreomsorgens personal i deras yrkesroll så att de i sin tur kan introducera och stärka kollegor, nyanställda och elever. Kursen skulle bland annat ge kunskap och insikter om social och kulturell mångfald, kulturbegreppets skilda innebörder, användning och begränsningar samt åldrandet ur ett kulturellt perspektiv. Dessutom ville man få kunskap och insikter om möten och bemötande samt vad det innebär för människor med skilda ursprung och med varierande vårdbehov att leva i dagens Sverige.

Kursen tog utgångspunkt i personalens egna yrkeserfarenheter med tanken att erfarenhet, annan kunskap och teori ska korsbefrukta varandra i en strävan att träna deltagarna i ett reflekterande förhållningssätt. Deltagarna fick dessutom utbildning i pedagogik för att bland annat medvetandegöra deras pedagogiska grundsyn som en förutsättning för ett gemensamt lärande i ett arbetslag. Genom nätverksträffar fick deltagarna handledning i att handleda andra.

Medarbetarutveckling

Handledning av elever i lärlingsutbildning förutsätter att handledaren på praktikplatsen samarbetar med hela personalgruppen. Den moderna utvecklingen inom omvårdnadsyrket kräver att skolan och arbetsplatsen går "hand i hand", samarbetar med och har utbyte av varandra. För att förankra dessa tankegångar hos personalen erfordras att hela personalgruppen omfattas av förändrings-/utvecklingsarbetet.

Utvecklingsombud i stället för kulturombud

I projektiden ingår att utöver handledaren ytterligare en, helst två personer i personalgruppen utbildas. Inom projektet används begreppet utvecklingsombud. Hon/han ska fungera som nyckelperson och inspiratör vad gäller utvecklingen av hänsynstagandet till vårdtagarnas sociala och kulturella behov i det dagliga omvårdnadsarbetet. Utvecklingsombudet leder/samordnar arbetet kring detta område i personalgruppen utifrån ett "nedi-

från och uppåt” perspektiv. Det innebär i det här fallet att vårdarna, som har mest kontakt med de som vårdas, bör ha större inflytande och delaktighet i verksamheten.

Termen utvecklingsombud valdes för att betona en viss skillnad med det oftare förekommande begreppet kulturombud. Kulturombud förknippas ofta med den personal som anordnar mer (eller mindre) renodlade kulturaktiviteter med artister och konstnärer utifrån. Care & Culture betonar förståelsen för kulturens roll i vardagsarbetet och arbetssättet/arbetskulturen. Hela personalgruppen kan utveckla sitt bemötande och tillgodose vårdtagarens behov, individuellt och/eller i grupp bl.a. med stöd av olika kulturellt betonade insatser. Termen utvecklingsombud används för att betona utvecklingen av en sociokulturell helhetssyn inom omvårdnaden. Utmärkande för Care & Culture modellen är även att utöver handledare och utvecklings/kulturombud har övriga medarbetare i arbetslaget tagit del av utbildningsinsatser rörande människan socialt och kulturellt. Modellen utgår ifrån ett så kallad nerifrån och uppåt perspektiv för att förändringsarbetet bättre ska få fotfäste i arbetslaget. Detta var en medveten ansats och sågs som en motvikt till den traditionella hierarkiska strukturen där förändringar på ”gräsrotsnivå” är svårare att åstadkomma.

Utbildningen genomfördes i form av inspirationsdagar.

Dagarna leddes av olika konstnärer/terapeuter – sakkunniga inom områden såsom: kultur i vården/möten mellan människor med olika kulturell bakgrund, bild/måleri, dans/rörelse, musik/sång, litteratur/läsning och natur/foto. Utbildningen kopplades till praktiska situationer i vardagsarbetet och deltagarna uppmanades att ta initiativ till mindre insatser eller aktiviteter på sin egen arbetsplats. Projektet har samordnat olika pedagogiska arbetssätt för att uppnå ökad kulturkompetens. Bejaka det friska och reflekterande arbetssätt har varit viktiga begrepp för att åstadkomma bra omvårdnad och livskvalitet för de som vårdas samt bättre arbetstillfredsställelse för personal och elever.

Genom fortbildningsinsatser stärks personliga förmågor

Villkoret för arbetet är en inventering av vårdarens egna intressen och erfarenheter. Utveckling av kulturkompetens bör föregås av en förståelse för kulturens helhetsperspektiv. Den kulturmedvetna vårdaren har erfarenheter av kulturens betydelse och hälsoeffekter. Genom fortbildningsinsatser stärks personliga förmågor. Därefter kopplas dessa erfarenheter till den egna arbetssituationen och vårdtagarnas individuella behov. Slutligen utformas handlingsplaner. Utifrån arbetet med handlingsplanen utvärderas uppsatta mål. Ny kunskap utvecklas via processarbete som kontinuerligt uppdateras och diskuteras i arbetslaget.Handledning i processen är att rekommendera. Huvudmodellen fokuserar på handledare och utvecklingsombud som leder utvecklingsarbetet. Handledare och utvecklings/kulturombud behöver gemensamma utbildningsinsatser. När modellen praktiseras kommer den hela arbetslaget och elever till godo. Totalt har 25 enheter deltagit i Care & Culture. Tjugo enheter från äldreomsorgen och fem från omsorgen med funktionshindrade.

Vad Care & Culture bidragit till

- en modell för hur man utvecklar kulturkompetens med begreppen tyst kunskap och livskvalitet som teoriunderlag.
- en strategi och handlingsplan för upplägg av lärlingsutbildning och utbildning av handledare

- en pedagogisk struktur för lärlingsutbildning
- en dokumentationsmall för observation av kulturinsatser

Genom kompetensutvecklingen har handledarna utvecklat sin förmåga att handleda programmets elever. Care & Culture pedagogikens strategi har bidragit till att handledare har ökat sin förmåga att ta hänsyn till vårdtagarnas olika levnadssätt och kulturella behov i det dagliga omvårdnadsarbetet. Vi kan se att ungdomselever som följer programmet har utvecklat sin kulturmedvetenhet med hjälp av programmets pedagogiska strategi. Vidare anser flertalet kursdeltagare att de fått ett ökat inflytande över sin arbetssituation. Projektet har bidragit till att vårdarbetet har upplevts roligare och mera attraktivt.

Medarbetarutveckling i arbetslaget

Inom medarbetarprojektet utbildades utvecklingsombud som samordnare för Care & Culture projektet på enheten. Personalgruppen fick möjlighet att delta i inspirationsdagar och få stöd av en kvalitetsutvecklare inom kulturområdet och från projektledare. En arbetsmodell för kulturansvariga har framtagits som stöd för det fortsatta utvecklingsarbetet med kultur och hälsa i vård och omsorg. Vid projektslut framkom att utvecklingsombud blivit mera medvetna om kulturens betydelse. Deltagarna har fått nya perspektiv på kultur och att det i synnerhet gällde "det lilla" i vardagsarbetet. Projektet har bidragit till att de har utvecklat en ökad förmåga att känna igen de sociala och kulturella behoven hos de som vårdas. Genom olika lösningar och i mån av tid har personalen gjort insatser för att tillfredsställa dem. Utvecklingsombuden talar om att de känner sig bekräftade och säkrare i sin yrkesroll. Möjligheten att påverka arbetssätt och arbetssituation har ökat samtidigt som arbetstillfredsställelsen har gjort arbetet mera attraktivt. Personal med invandrabakgrund har fått ökad kännedom om svensk kultur och känner sig mer delaktiga i arbetslaget. På flertalet enheter har det skett en utveckling vad gäller deltagandet av medarbetarna.

Care & Culture har initierat ett långsiktigt förändringsarbete som kan skapa attraktiva arbetsplatser. Nyänkande personalpolitik har beaktat kulturarbetets långsiktiga hälsoeffekter på medarbetarna. Den är ett led i insatserna för att behålla befintlig personal och för rekrytering av ny personal. Projektet har i olika grad berört de deltagande arbetsplatsernas strukturarbete kring kulturområdet på individ-, grupp- och organisationsnivå. För att bedriva en god och värdig omvårdnad för äldre och funktionshindrade människor fordras ett välfungerande samspel mellan olika institutioner och yrkesgrupper inom vård och omsorgs-, kultur- och utbildningssektorn. Care & Culture projektet har arbetat gränsöverskridande mellan äldre- och handikappomsorgen, barn och utbildnings- samt kulturförvaltningen.

Vad händer efter projektet?

Kommunfullmäktige har i Mål och Budget 2004 tillfört gymnasienämnden särskilda medel för Care & Culture och de ger äldreomsorgsnämnden ett särskilt uppdrag att i samarbete med gymnasienämnden fortsätta utbildningen av handledare inom Care & Culture. Omvårdnadsprogrammet Care & Culture erhåller medel av skolverket för pedagogisk utveckling med start höstterminen 2003. Projektets utvecklingsombud och kommunens kulturombud ska sammanföras och en gemensam strategi för det fortsatta arbetet ska utformas. Varje enhet arbetar med att anpassa omvårdnaden till vårdtagarnas sociala och kulturella behov utifrån egna förutsättningar och intresse hos personal.

I ett vidare perspektiv

Personal från flera Care & Culture enheter inom äldre- och handikappomsorgen, representanter från handikapporganisationer, äldreombudsmannen är intresserade av ett fortsatt samarbete i ett regionalt eller internationellt nätverk. Nya projektidéer har utarbetats: Care & Culture Support - International Network och Kultur och hälsa – ett aktionsprogram för det 21:a århundradet. Förslagen har väckt intresse på många håll i Sverige och utomlands.

Slutrapport och extern utvärderingsrapport ges ut i mars 2004. De kommer bl.a. att vara tillgängliga på www.huddinge.se se Äldreomsorgen - Care & Culture. Rapporterna kan beställas kostnadsfritt hos: Huddinge kommun, Äldreomsorgsförvaltningen, Kansli-enheten, 14185 Huddinge.

Kontaktpersoner för Care & Culture:

Inger Jakobsson, tel. 08-535 37009, e-post: inger.jakobsson@adm.huddinge.se

Trudy Fredriksson, t.v. 08-535 31242 eller 08-973450

e-post: trudy.fredriksson@adm.huddinge.se eller trudyfred@hotmail.com

Landstinget Blekinge

Lolita Persson

kulturansvarig, Region Blekinge.

Bakgrund

Från och med januari 2003 har Region Blekinge tagit över den regionala kulturverksamheten, där ingår också Kultur i vården. I Blekinge ombesörjs verksamheten genom att Blekinge Läns Bildningsförbund på uppdrag av Region Blekinge sköter kultur i vården verksamheten i nära samarbete med Musik i Blekinge. Under 2003 har arbetet med kultur i vården varit en mer uppehållande verksamhet, där arbetet sett likadant ut som åren dessförinnan. Vi har börjat titta på detta arbetssätt och känner att det vore en vinst för kultur i vården i Blekinge att försöka utveckla verksamheten till ett mer aktivt deltagande för inblandade parter. Detta arbete kommer att inledas under 2004.

Programverksamhet

Kultur i vården i Region Blekinge består till en del av programverksamhet på institutioner. Inom ramen för ett årligt anslag på 275.000 kronor, förmedlas kulturprogram, framförallt musik, efter kontakt med kultur-i-vården ombuden. Årligen arrangerar Blekinge Läns Bildningsförbund även en utbudsdag för kultur i vården ombuden. Över 700 kulturarrangemang förmedlades via länsbildningsförbundet till regionens vårdinstitutioner i Blekinge under året.

Utställningsverksamhet

Den medicinhistoriska verksamheten bedrivs av Blekinge Museum. Det innebär att både visa, vårda och bevara föremål och bilder från sjukvården från såväl igår som idag. Blekinge Museum producerar årliga utställningar, som visas för de olika vårdinstitutionerna i länet.

*Det sista av en dynning. Gotska Sandön 1929. Albert Engström (1869-1940).
Foto Nationalmuseum.*

Kultur i vårdutbildningarna

Vårdutbildning bedrivs inom BTH, Blekinge Tekniska Högskola. Sjuksköterskeutbildningen har en omvårdnadsvetenskaplig grund med medicinsk vetenskap, folkhälsovetenskap och samhälls- och beteendevetenskap som viktiga biämnen. Utbildningen fokuserar på grundläggande humanistiska värden som omsorg om människan som unik varelse och respekt för människovärdet.

Dalarna, Falun

*Barbro Ödlund, handikappkonsulent
Jonas Hampus, planeringssekreterare
Socialnämnden*

Kulturpolicy inom omsorgen om äldre och funktionshindrade

Inledning: Socialförvaltningen fick i uppdrag av socialnämnden att föreslå en organisation som säkerställer tillgången till aktivitet, stimulans och kulturutbud vid samtliga särskilda boendeformer inom äldreomsorgen och utreda möjligheterna hur man genom motsvarande aktiviteter och stimulansåtgärder för brukare inom hemtjänsten kan öka deras livskvalitet (Dnr POH 0027/99-701 § 36).

Bakgrund: En arbetsgrupp huvudsakligen bestående av fritidsledare och kulturombud från omsorgsavdelningens olika verksamheter inom omsorgen om äldre och funktionshindrade har arbetat med frågan och lägger här ett förslag till kulturpolicy (bilaga 1) inom omsorgen om äldre och funktionshindrade.

Förslag: Kulturpolicy (bilaga 1) ska betraktas som en vägledning och kvalitetssäkring av arbetet omkring aktiviteter, stimulans och kulturutbud inom omsorgen om äldre och funktionshindrade. Utifrån kulturpolicy kommer behov av att starta processer som ska

leda till att det som sägs i kulturpolicyen också blir verklighet. Dessa processer kommer i sin tur att leda till ett behov av att inom ramen för tilldelade resurser organisera och strukturera arbetet med aktiviteter, stimulans och kulturutbud inom omsorgen om äldre och funktionshindrade.

Socialförvaltningen föreslår socialnämnden besluta:

- att fastställa kulturpolicy enligt förslag.

Ulf Johansson
Socialchef

Tommy Qvarfordth
Avdelningschef

Gotlands Kommun

Rapport från Gotlands läns bibliotek
Maria Kimberg, tf länsbibliotekarie

Kultur i vården-gruppen (KIV)

Inom Kultur- och Fritidsförvaltningen finns en samverkande grupp med sex representanter. Gruppens uppgift är att ordna program- och utbildningsverksamhet. Ett underlag för beslut om övergripande strategier för KIV har tagits fram av gruppen.

Kulturombud

Varje vårdinstitution på Gotland har ett kulturombud. De är viktiga samarbetspartners för KIV-gruppen. För kulturombuden anordnas årligen två studiedagar där KIV-frågor tas upp.

Programverksamhet på institutioner

Ett flertal olika musikarrangemang har genomförts på äldreinstitutioner. Bland annat har musikprogrammet "Dråpligheter och en och annan visa" med sångaren Erik Berg, turnerat runt på äldreinstitutioner i länet. Projektet drivs av Gotlands läns bibliotek, med stöd av arbetsförmedlingen.

DAISY-projekt

Under 2003 har Gotlands läns bibliotek satsat extra på information kring Daisy-talböcker. Informationsmöten har hållits för talbokslåntagare, anhöriga och biblioteks- och institutionspersonal. På KIV-studiedagar har också information om Daisy-böcker och spelare givits. Fler Daisy-spelare har köpts in till biblioteken under året. Utlånen av Daisy-talböcker har mångdubblats sedan kampanjstarten.

LL-Lättläst för vuxna

LL-arbetsgruppen är en länsarbetsgrupp bestående av representanter för omsorgen, studieförbunden och länsbiblioteket. Gruppen arbetar med utbildning för läsombuden och med kulturprogram för vuxna utvecklingsstörda. Ombuden, som är anställda inom omsorgen, har bl a som särskilt uppdrag att läsa högt för boende i gruppboendestäder. Läs-

ombuden är utbildade i studiecirklar, och får också varje år vidareutbildning. Genom åren har läsombudens verksamhet vidgats, från LL-böcker och nyheter till att också förmedla annan kultur och samhällsinformation och verktyg för att ta till sig detta.

IT-caféet i Hemse

IT-caféet i Hemse vänder sig till personer som är funktionshindrade, och till äldre som vill lära sig mera om datorer. Man vill också väcka nyfikenhet hos personer som varit ointresserade av nya tekniska möjligheter. IT-caféet är en träffpunkt, där man i egen takt, och med handledare, lär sig använda datortekniken. Under de senaste två åren har 1500 personer fått datautbildning genom IT-caféet. Ett 20-tal temakvällar med föreläsningar och demonstrationer av hjälpmedel, under temat "IT ger nya möjligheter till ett aktivt liv" har genomförts. Då vänder man sig också till en bredare publik, eftersom man vill visa att det som är bra för funktionshindrade ofta är bra för många fler. IT-caféet har också tagit emot många studiebesök, cirka 10 olika grupper har bl a kommit från kommuner som varit intresserade av att själv starta en liknande verksamhet. Utbildning har också arrangerats för tjänstemän, politiker och föreningsaktiva inom handikapp- och socialfrågor i Lettland. För mer information se www.hemse-itcafe.com

Gävleborgs län

Kultur i vården/Kultur Gävleborg

Maria Westerman

Bibliotek Gävleborg

entréG och Serum – två projekt från Konst Gävleborg

entréG – konst och sociala projekt

Syftet med projektet menar Jörgen Dahl, länskonstchef är att i samband med ombyggnaden av Gävle sjukhus aktivera och synliggöra konsten. Vi vill göra det på sådant sätt att konsten stödjer och förtydligar de mål och visioner som finns för förändringsarbetet. Konsten ska, precis som de nya lokalerna och samarbetsformerna, fokusera på besökarna och personalen som individer. Vi vill att konsten skall ge stimulans, skapa mod och, framför allt skapa möten. Möten mellan människor skapas men också "tankemöten" inom den enskilde. Det är den holistiska människosynen som genomsyrar hela projektet. En syn som tar fasta på individen, den odelbara människan. Patienten är inte enbart patient, personalen är inte enbart vårdare- man är i första hand människa.

Förutom de konstnärsuppdrag och den fasta konstnärliga gestaltningen innehåller projektet även delar som:

- **Artistic-Statistic** där två konstnärer arbetar med konstfilm som produceras utifrån från länssjukhusets verksamhet. Arbetet utgår från statistik kring länssjukhuset i Gävle. Konstnärerna Marie Lindgren och Katarina Jönsson samlar material och bilder från olika platser inom verksamheten för att sedan visas på storskärm utanför den nya matsalen.

- Med delprojektet **Mötes** vill konstnären Jonte Nynäs arbeta med personalens åsikter om konst i allmänhet och konsten på deras arbetsplats i synnerhet. Hans mål är att tillsammans med personalen på bl.a Onkologen och Barnkliniken skapa ett eller flera verk av interaktiv och social karaktär som belyser och uttrycker personalens intryck, åsikter och tankar om konst.
- I **Snickarboa – hel som människa** slöjdar Ralph Öberg med långtidssjukskrivna.
- Kan man bryta loss en konstform som **Graffiti** ur sitt sammanhang och presentera den som ett tidsdokument i form av en offentlig utsmyckning av ett sjukhus? I samråd med arkitekten har Konst Gävleborg sparat en betongyta inom sjukhuset avsedd för graffitiverk.
- Konstnärerna Åse och Johan Fridh arbetar tillsammans med personalen vid lekterapin i ett projekt där man tillsammans utformar ett rum för de tonåringar som besöker barnkliniken.
- **Etikseminarier** arrangeras tillsammans med sjukhuset för att diskutera kulturens roll i ett holistiskt vårdperspektiv.

En konstansvarig med placering på Gävle sjukhus kommer att anställas av Konst Gävleborg. Personen ska aktivera sjukhusets konstbestånd, fortsätta med de sociala projekt som initierats under året samt utveckla ett påbörjat samarbete med sjukhusets konstförening, Elexir. Läs mer om projektet entreG på hemsidan: www.konstgavleborg.lg.se

Serum

Lekterapin på Hudiksvalls sjukhus ville ha ett upplevelserum. Landstingets konstchef ville ha ett ställe att visa digitala konstverk på. Ett nytt koncept var fött! De små patienterna hade sin trolldag och sina vattenfärger, men tonåringarna hade inte så mycket att sysselsätta sig med. Det är här Jörgen Dahl såg sina möjligheter att förena konsten och vården. När konstnärerna Katarina Jönsson och Marie Lindgren fick uppdraget att utrusta det digitala upplevelserummet tog de ett helhetsgrepp – Serum var uppfunnet. Serum är en lek med ord. Det är både ett rum man kan se i men betyder också motgift. Det blir ett möte mellan konsten och den övriga verksamheten. Vi tycker om sammanhang där konsten är lättillgänglig, säger konstnärerna.

Det digitala upplevelserummet blev ett lyft för lekterapin. Äntligen finns något som lockar ungdomarna. Rummet har blivit en frizon där de unga patienterna kan vila från sina sjukdomar. På projektets hemsida finns mer information: www.serum.cc

Bibliotek Gävleborg

Exempel på tre områden där funktionshindrades möjligheter och rätt att ta del av kulturen stärks

Utkiken är en kassettidning på lättläst svenska som vänder sig till dem som har svårt att läsa och förstå tidningar och annan tryckt text. Den innehåller nyheter och samhällsinformation men också tips om den kulturverksamhet som finns i länet och andra nöjen. Den ges ut i en version för Gästrikland och en för Hälsingland för att underlätta för personer med utvecklingsstörning att ta del av länets kulturutbud.

Under de Inspirationsdagar för länets läsombud som vi arrangerar, presenteras olika exempel på kulturaktiviteter för personer med utvecklingsstörning. Bl.a har personalen lärt

sig att skriva lättläst och fått en introduktion till ett eget muntligt berättande som komplement till högläsning av LL-böckerna. Personal och brukare har tillsammans deltagit i berättarcaf er som vänt sig direkt till målgruppen. F r första gången gjordes också ett försök att anpassa en teaterföreställning. Det var uppsättningen "I Syrenernas tid" som gavs i Sandviken. Författaren till pjäsen Bernt-Olov Andersson besökte gruppen för att berätta om pjäsens inneh ll. Sedan fick den speciella målgruppen vid två tillfällen ta del av repetitionerna för att till slut se hela föreställningen.

Upplysningar om Utkiken och anpassningen av kulturverksamhet för funktionshindrade finns på www.bibliotekgavleborg.lg.se

 ppelhyllor i Gävleborgs län

Alla barn behöver böcker. Men alla barnböcker passar inte alla barn. På flera bibliotek har man byggt upp så kallade " ppelhyllor". I sådana hyllor finns material f r barn med funktionshinder. Det kan vara lättlästa böcker, taktila böcker och talböcker för blinda barn, video på teckenspråk för döva barn och material på bliss och pictogram. Hyllorna kan också innehålla böcker för vuxna om barn med funktionshinder.

Vår " ppelv ska"

Bibliotek Gävleborg har utrustat en " ppelv ska" med exempel på material som passar i en  ppelhylla. Vi kommer gärna ut till bibliotek och andra intresserade och berättar om innehållet.

Konstnären Jonas Kjellgren anlitas för att ta fram en  ppelsymbol/logotype för Bibliotek Gävleborgs r kning. Det är ett samarbetsprojekt med Konst Gävleborg som bekostat konstnärens arbete. Mer information finns i boken *Vi vill också läsa!* Av Britt Nedenstam samt på vår hemsida www.bibliotekgavleborg.lg.se

Region Halland

Birgitta Svensson

Kultur i vården i tre verksamhetsdelar

Kultur i vården omfattar huvudsakligen tre verksamhetsdelar:

- Förmedling av kulturprogram till vården i samverkan mellan Region Halland, Landstinget Halland, Hallands bildningsförbund och länets kommuner.
- Utvecklingsprojekt som initieras och genomförs i syfte att pröva nya metoder i kulturarbetet i vården.
- Konstinköp och konstnärlig milj utformning av vårdinstitutioner.

Hallands bildningsförbund förmedlar kulturprogram till vården

Hallands bildningsförbund har av Region Halland fått uppdraget att förmedla kulturprogram till vården i Halland. Under året har därför Hallands bildningsförbund förmedlat ca 600 program till institutioner och servicehus i Halland. En del av dessa ca

10% av har skett tillsammans med andra organisationer (PRO, SPF, Föreläsningsföreningar och Studieförbund), på så sätt att föreningarna har delat kostnaderna med institutionerna för artistframträdanden samt att de då kunnat ha en kaffestund tillsammans med de boende. Det har också förekommit konserter i kyrkan där pensionärsföreningarna, institutionerna och kyrkan delat på artistkostnaderna. Pensionärerna i pensionärsföreningarna har hjälpt till med transporter och kyrkan har stått för värdskapet.

Museet i Halmstad - två utställningar på institutioner för äldre

Hallands bildningsförbund har under året tillsammans med Museet i Halmstad haft två utställningar som vandrat runt på institutioner för äldre. "Severin Nilssons barnbilder". Severin Nilsson var en fotograf som arbetade i Halland i början av 1900-talet. Han dokumenterade barn i helg och vardag. Den andra utställningen är "Artur i Bäckarp". Artur föddes 1902 och dokumenterades av fotografen Bertil Svensson från 1960-talet fram till 1991 då Artur avled. Artur ändrade ingenting under sin tid på gården utan levde t ex. utan vatten och avlopp.

Möjlighet för människor med särskilda behov att få kulturupplevelser

Under rubriken "Möjlighet för människor med särskilda behov att få kulturupplevelser" har två musiker gjort program tillsammans med dem som bor på demensavdelningar. Denna grupp boende har svårt att finna sig tillrätta när sång- och musikprogram framförs i samlingsalar. Därför besöker våra musiker avdelningarna där de har lättare för att ta till sig programmet och kan också sjunga med. 122 program har genomförts under det senaste halvåret.

Skriv i vården

Vi är övertygade om att skrivarverksamhet är av stor betydelse inom vården i länet. Skrivande kan ge deltagarna ökad självkänsla genom att man aktivt får arbeta med att uttrycka och sätta ord på känslor, upplevelser, minnen, tankar och åsikter. Det ger en meningsfull och lustfylld sysselsättning och gemenskap i en grupp. Vi undersökte förutsättningarna att starta försöksverksamhet i länet under hösten 2003. Tillsammans med länsbiblioteket har två grupper startat med "Skriv i vården". En grupp är från ett servicehus och en grupp har bildats av pensionerade omsorgstagare. Varje grupp har träffats vid 5 sammankomster, varje sammankomst har haft ett tema t ex. skola, höst osv.

Kulturutbudskatalog samt vår- och höstträffar med samarbetspartners

För att nå så många som möjligt besöker vi från Hallands bildningsförbund, vår och höst, alla kommuner där vi anordnar en träff med fritidspersonal, föreningar och studieförbund. Samtidigt presenterar vi vår kulturutbudskatalog där vi tillsammans med Musik i Halland erbjuder 10 program med viss subventionering.

Jämtlands län

Inventering av äldreboenden i länet utifrån kultur i vården

Ulla-Britta Jobansson, KiV samordnare

Bakgrund

Kulturaktiviteter bland de äldre och andra grupper som innefattas av kommunernas omsorgsverksamheter är ett eftersatt område i Jämtlands län. Innan Ädelreformen fanns i Jämtlands län ett väl utbyggt kulturombuds nätverk inom omsorgsverksamheterna med en rätt omfattande kulturverksamhet. I och med att nya huvudmän gick in i verksamhetsområdet upphörde samordningen av kulturombuds nätverket på de delar som övergick till kommunerna. Det avsattes som regel inte heller kulturmedel i budgeterna som är direkt kopplade till omsorgsverksamheterna.

Ett projektarbete med att samordna Kultur i Vården i hela länet

Jämtlands läns landsting har i samverkan med kommunerna inlett ett projektarbete med att samordna Kultur i Vården i hela länet. Tanken är att även omsorgstagarna och de äldre skall få ta del av länets samlade kulturresurser i större utsträckning än hittills, inte minst i särskilda boenden. Här behövs ett väl fungerande kulturombuds nätverk, kunniga kulturarbetare och medvetna kulturinstitutioner. Även ur ett arbetsmiljöperspektiv är detta nödvändigt då kulturen underlättar det dagliga arbetet och gör arbetsområdet mer attraktivt.

Projektet har förankrats politiskt och på tjänstemannaplan, lokalt och regionalt. Vi avser också att utveckla och öppna ett marknadsområde för fria kulturarbetare. Förutom landstingets egen insats har projektmedel erhållits från Statens Kulturråd.

Inventering av kommunernas äldreboenden

Projektet har redan inletts med en förstudie där en inventering av äldreboendena genomförts under våren och sommaren 2003. Här beskrivs övergripande anläggningarna;

- Antal boende, typ av boende.
- Om samlingssal finns, teknisk utrustning mm.

Likaså beskrivs de kulturaktiviteter som förekommer;

- Antal kulturprogram. Kulturaktörer, typ av program.
- Vilka finansieringsmöjligheter finns.
- Vilka dagar är lämpliga för kulturaktiviteter, tider på dagen.

I samband med inventeringen har även kulturombuds nätverk byggts upp;

- Kontakter har knutits med personal som kan ha rollen som kulturombud.

Sammanfattande reflektioner

Generellt kan man sammanfatta inventeringen på följande vis (naturligtvis finns undantag men de är få).

- Vad som tydligt framkommit i inventeringen är att få kulturaktiviteter sker i våra äldreboenden. De som förekommer sker i regel på frivillig basis, där kyrkans aktivi-

teter spelar stor roll. Kulturprogram för gamla är på många platser obefintligt. Våra kulturinstitutioners närvaro i dessa miljöer saknas som regel.

- Öronmärka medel för kulturaktiviteter saknas som regel. De ekonomiska sparkraven ger heller inte utrymme att disponera befintliga budgetmedel. Tydliga mål-skrivningar om kulturens roll i omsorgen saknas som regel. Enligt personalens attityder är fortfarande kulturen inom vården långt ifrån självklart eller något som skall ingå i deras arbetsuppgifter. Vårdutbildningen har idag inte den inriktningen, som gör att nyutbildad personal omfattas av tankar om kulturens roll i vården.
- De gamla inom omsorgerna är idag i sämre skick och understimulerade. Det finns en stark efterfrågan på kulturaktiviteter som riktar sig till dementa (*här visar forskning på att dementa blir lugnare och mer lättvårdade, med minskad medicinering som följd*).

När man ser hela människan i vårdarbetet kommer kulturen in som ett naturligt inslag. För att få personalen att dela denna grundsyn måste attityder förändras med en tydlig målsättning som grund. Här bör diskuteras vilket kulturutbud som skall finnas tillgängligt inom äldreomsorgen, kvalitén på kulturen, och hur en finansiering skall ske. Skall det vara genom öronmärkta kommunala anslag och/eller annan finansiering. Dessa frågor bör föregås av en politisk avstämning/debatt ute i kommunerna.

Jönköping län

Paula Eriksson, Landstingets Folkhälsoavdelning

Själaglad

Själaglad är ett kulturprojekt som pågått under åren 2000-2003. Från och med 2004 övergår det från projekt till verksamhet. Syftet med projektet var att lyfta kulturens betydelse för livskvalitet för äldre boende på institution samt för personalen i deras vardag. Själaglad kommer att införlivas i den ordinarie verksamheten inom LUPPEN kunskap center (en regional FoU-enhet för länets kommuner och landsting inom bl.a. äldreomsorgen).

Kartläggning av kulturarbetet inom äldreomsorgen i länet

Hösten 2003 gjordes en kartläggning av kulturarbetet på äldreboendena i Jönköpings län. Svar inkom från samtliga 13 kommuner. Totalt besvarades 643 enkäter. Bland de personalgrupper som besvarade enkäten utgjordes en majoritet av fysioterapibiträden med 53% (339st), därefter kom vårdbiträden 20% (127st), övriga befattningar var bl.a. sjukvårdsbiträden och arbetsterapibiträden.

Av de som besvarade enkäten hade 15% (96st) under perioden 2001-2002, deltagit vid Själaglads aktiviteter. En del av aktiviteterna var utformade så att personal och boende kunde delta tillsammans. De som deltagit vid dessa utbildningstillfällen vittnar om en ökad gemenskap och samhörighet med de boende efter utbildningen. Ett flertal nämner även att det är lättare att bemöta de dementa efter utbildningsaktiviteterna med hjälp av den nya kunskapen. Aktiviteterna har bl.a. gett ny kunskap eller inspiration kring sång & musik, lättare odlings-/trädgårdsarbete, traditioner kring högtider och fördjupad kunskap om hur det var förr.

Hela 487 stycken (83%) av respondenterna angav att de jobbade med kultur för och med äldre. Hos dem som angav att de *inte* jobbade med kultur (48st, 7,5%) återkom avsaknad av kunskap, tid och personal som en förklaring.

Kultur ger piggare och gladare åldringar som behåller sina funktioner längre

De som angav att de jobbade med kulturaktiviteter fick ange vad de gjorde och hur ofta. Sammanfattningsvis kan sägas att de aktiviteter som flest angav att de gjorde ofta d.v.s. varje dag eller 1-3 ggr/veckan var "*beröring, hålla hand/kram*" 92% (591st) och "*sätta på tv-radioprogram kopplade till de äldres hobby/intressen*" 76% (485st). De aktiviteter som flest angav att de gör sällan d.v.s. 1 ggr/år eller aldrig var; "*dans*" 61% (394st) och "*samtala utifrån minneslådor*" 53% (342st). Personalen anger vidare att de upplever att arbetet med kultur i vardagen ger piggare och gladare åldringar som boende och de äldre behåller sina funktioner längre. Det ger också en ökad social gemenskap och arbetet blir roligare och mer meningsfullt för personalen.

Chefens och personalens inställning anges som en av de viktigaste faktorerna som *underlättar* arbetet med kultur på arbetsplatsen. Man betonar också vikten av aktiveringspersonal och samarbetet med frivilligorganisationer.

På frågan om de upplever hinder på sin arbetsplats för att jobba med kultur angav respondenterna 36% (234st) att de gör det. De hinder som angavs var brist på tid, pengar och personal. Vissa anger också att de boende är i för dåligt skick för kulturaktiviteter. Många, 72% (464st) anger att de har rutiner för att teckna ner de boendes livsberättelser. På följdfrågan om livsberättelsen sedan används i det dagliga arbetet svarar 62% (396st) *ja*.

I slutet på enkäten fick respondenterna rangordna vilka aktiviteter de anser skulle ge dom bäst stöd i det fortsatta arbetet med kultur. På en tydlig första plats hamnade då "*Erbjuda inspirationsdagar*", 38% (242st) och därefter att "*Erbjuda program där personal tillsammans med äldre upplever olika sätt att arbeta med kultur*", 25% (160st).

Slutligen kunde en signifikant skillnad utläsas i vissa fall mellan gruppen som upplevde hinder jämfört med gruppen som inte upplevde hinder då det gällde kulturaktiviteter.

Nätverk för länets regionala kulturinstitutioner

För att underlätta en långsiktig samverkan har ett nätverk för länets regionala kulturinstitutioner bildats under 2003. I nätverket ingår länsbiblioteket, Jönköpings läns museum, riksteaterns länskonsulent, landstingets hemslöjdskonsulenter, Smålands Musik och Teater, länets filmkonsulent, representant från länsstyrelsens projekt Agenda Kulturarv samt representanter från Kommunförbundet och Landstingets Folkhälsoavdelning.

Inspirationsdag

I maj månad gavs en mycket uppskattat inspirationsdag för äldreomsorgspersonal. De kunde bl.a. ta del av höstens kulturprogram. I utvärderingen framkom tydligt att denna

personalgrupp har ett stort behov att komma ut på utbildnings-/inspirationsdagar samt att få ett erfarenhetsutbyte med andra inom samma arbetsområde.

Utbildningsprogram

Kulturprogrammen som rullat under hösten har bestått av; musik, folktro & gamla ting, samt, ett diktprogram. Programmen var upplagda så att de parallellt med upplevelse och inspiration för de boende ska fungera som utbildningstillfällen för personalen. Kulturaktörerna återkom till äldreboendet vid 3-5 tillfällen. Personalen vittnar om att de gemensamma aktiviteterna bl.a. har bidragit till mer gemenskap och samhörighet med de boende.

FoU-cirklar

Under året har FoU-cirklar kring temat kultur i vården drivits i Luppens regi. Planer finns också på att erbjuda en FoU-cirkel som ska innefatta vägledning i hur deltagarna kan handleda sina kollegor ute på arbetsplatserna.

Webbaserad tipskatalog

Ett arbete pågår med att få till stånd en hemsida för Själaglad. Tanken är att man där ska kunna hitta tips på bl.a. lokala- och regionala kulturarbetare, som arbetar med program ute på äldreboenden, kommunernas arbete med kultur i vården samt kommunernas kontaktpersoner, bibliotekens utbud för äldre samt länkar till nationella sidor som ger information på området.

Samverkan med utbildningarna

Samverkan har påbörjats med Hälsöhögskolan i Jönköping. Under hösten stod Själaglad bakom en obligatorisk temadag för studerande vid socionomprogrammet på temat "Kultur i vården – med öppna sinnen för hälsans skull". Förhoppningen är att detta också på sikt ska erbjudas studenter som går arbetsterapeut- och sjuksköterskebildningen samt omvårdnadsgymnasierna.

Utveckling genom samverkan

Under hösten bjöds en blandad målgrupp på 30 personer in till en 2-dagars Framtidsverkstad på Visingsö med rubriken "Hur kan vi tillsammans skapa möjligheter för äldre på institution att leva i en rik vardag?". Det var två dagar som gav mycket inspiration och satte igång verksamhet i de deltagande kommunerna. Det är en modell att rekommendera !

PÄRs trädgård Smedjegården

Anna Ritheim, Arbetsterapeut anna.ritheim@soc.jonkoping.se

Ewa Timén, Förändringsledare ewa.timen@soc.jonkoping.se

Utvecklingsarbetet med att använda trädgården för aktiviteter året om har fortsatt på Smedjegårdens äldreboende under 2003-2004. Det har bildats en trädgårdsgrupp med

Här binds det julkransar. Pär's Trädgård, trädgårdsgruppen. Foto Ewa Timén

undersköterskor, rehabiliteringsbiträde och arbetsterapeut som har planeringsmöten en gång/månad. Trädgårdsgruppen planerar och engagerar patienter, undersköterskor och anhöriga till aktiviteter i trädgården året runt.

Aktivitetsinriktad trädgård

Under hösten 2003 har en trädgårdsingenjör planerat och förändrat befintlig ytermiljö till en mer aktivitetsinriktad trädgård. De förändringar som har gjorts är bl a borttagning av buskar till förmån för ett upphöjt trädgårdsland med olika växter, blomningstid, färger och lukter. En drivbänk har också byggts. Förändringarnas syfte har varit att även rullstolsburna ska kunna gräva, så och skörda.

Aktivitetsgruppen Trädgård

Aktivitetsgruppen Trädgård träffas varje vecka där patienter från Smedjegårdens rehabavdelning och äldreboende har aktiviteter med inriktning trädgård. Aktiviteter som patienterna har genomfört för att träna och bibehålla förmågor som balans, grov/finmotorik samt intellektuella funktioner har bl a varit:

- Renovering av trädgårdsmöbler
- Omplanteringar
- Uppdrivning av plantor
- Bindning av julkransar och påskris
- Tillverkning av namnskyltar till olika växter (textade och lackade stenar)

Fler positiva effekter av aktivitetsgruppen Trädgård har varit att det stimulerar till mer promenader utomhus och mer harmoniska patienter.

Aktiviteter som har planerats och genomförts i trädgården har varit:

- Kräftskiva i augusti
- Äppelfest i oktober
- Alla helgona firande tillsammans med Svenska kyrkan i november

- Glöggfest i december i samarbete med en mellanstadieskola
- Alla hjärtans dag i februari
- Våffelfest med tipspromenad i mars

Ytterligare aktiviteter som är inplanerade;

- Kaffekalas tillsammans med Svenska kyrkan
- Grillfest
- Öppet hus för andra äldreboenden i närområdet
- Småländsk ostkaksfest

Ytterligare förändringar av trädgården planeras. Samarbete med Tekniska kontoret Jönköpings kommun har påbörjats angående en promenadstig med gångbarr samt ytterligare trädplantering.

"Jag tycker det är fest varje gång vi träffas i aktivitetsgruppen 'Trädgård'"
Agda, 79 år.

Landstinget Kronoberg

Lägesrapport från Själaglad /Musik i syd Kronoberg
Gunilla Lundh-Tobiasson

2003 har varit fyllt av positiva erfarenheter och upplevelsedagar

2003 har varit fyllt av positiva erfarenheter. Med Landstinget/Det goda livet Kronoberg i ryggen har 5 upplevelsedagar genomförts. Det unika med dessa är att personal, boende och anhöriga möts under kulturens tecken. Man låter äldreboendet för en dag ha utrymme för aktiviteter där alla kan delta efter förmåga. Det handlar om att skapa ett rum där kulturaktiviteter sjuder, där alla sinnen aktiveras. Vi använder oss av professionella krafter för att genomföra verkstäder under förmiddagen där man då cirkulerar efter ork och intresse. Verkstäderna har innehållit måleri, naturmaterial att göra takkronor av, äppelverkstad/odling samt berättarverkstad. Efter lunch har vi dekorerat upp konsertsalen med det som tillverkats i verkstäderna och det hela avslutas med en konsert och kaffe med rykande färsk äppelkaka. På vissa ställen har vi avslutat med lunch i anslutning till konserten.

Upplevelsedagen en kombination av fortbildning och kulturupplevelse

Varför gör man en sån här dag? Vi arbetade under flera år med inspirationsdagar för vårdpersonal och då fick vi reaktioner på att det här kan inte vi göra på våra äldreboenden. Okey då kommer vi ut och gör en dag tillsammans sa vi, och då blev upplevelsedagen en kombination av fortbildning och kulturupplevelse. Efterforskningar har visat att man startar upp nätverk mellan de olika äldreboendena i varje kommun och försöker inspirera varandra och samordna aktiviteter.

Nätverk mellan olika kulturinstitutioner i länet

Vi har i Kronoberg startat ett nätverk mellan olika kulturinstitutioner i länet och vi försöker samverka i olika projekt.

Upplivedag på äldreboendet Norrelid i Växjö. Foto LarsErik Tobiasson

- Under upplivedagarna är det Hemslöjdskonsulenterna, Berättarnätet Kronoberg som samarbetar med Själglad och Musik i syd.
- Ett andra år löper projektet "Himlingar" där Smålands Museum, Berättarnätet Kronoberg, Smålands Musikarkiv, Sagomuséet Ljungby, Hemslöjdskonsulenterna och Själglad/Musikisyd samverkar. Detta projekt har vänt sig till människan, från 0-100 och har utmynnat i utställningar, föreläsningar, uppsökande programverksamhet. "Himlinga" projektet har stöd från Statens Kulturråd.

Region Skåne

Christina Gedeberg-Nilsson

Projektledare, Region Skåne och Kommunförbundet Skåne

Region Skåne/Kommunförbundet Skåne i Kultur i vården-projekt för Skåne

Region Skåne och Kommunförbundet Skåne har tagit initiativ till ett gemensamt projekt med syftet att ta ett samlat grepp på kultur i vården i Skåne. En projektledare har anställts för att kartlägga, utveckla och lägga förslag till vision, strategi samt handlingsplan för det fortsatta arbetet. Projektet, som omfattar trettiofyra kommuner och tio sjukhus, är treårigt och startade i juni 2003. Projektets styrgrupp utgörs av två politiker och en tjänsteman vardera från Region Skånes kulturnämnd och Kommunförbundet Skånes styrelse.

Målgrupper

Målgrupper är äldre inom kommunernas särskilda boenden och samt vårdpersonal. Det är också patientgrupperna psykiskt sjuka, barn och ungdomar på sjukhusen samt deras vårdpersonal.

Syfte

Projektets syfte är att visa på hur kulturinslag genom positiv, mental och sinnlig stimulans kan berika den vardagliga vårdssituationen för patienter/boende och personal och därmed öka medvetandet och kunskapen om kultur som en viktig hälsofrämjande och rehabiliterande faktor samt att formulera en vision och strategi för den långsiktiga utvecklingen.

De viktigaste delmålen återges nedan:

Delmål:

Att skaffa kunskap om hur kultur i vården tillämpas när det gäller målgrupperna ovan.

Åtgärder: Kartlägga kultur i vården-verksamheten genom enkätundersökning samt besök med dialog i varje kommun och på varje sjukhus. Identifiera aktörer och producenter samt ta reda på hur deras verksamhet ser ut.

Delmål:

Att få till stånd en grund för långsiktighet och kontinuitet i kultur i vården-verksamheten samt att samordna Skånes resurser oavsett huvudman.

Åtgärder: Stimulera kommunerna och sjukhusen att utse kulturombud som kontaktpersoner och förmedlare. Bygga upp ett skånskt nätverk för KIV bestående av kulturombud och andra intresserade, med syftet delaktighet, erfarenhetsutbyte, fortbildning, stöd och stimulans. Utforma bidragsregler för institutioner och organisationer på ett sådant sätt att de möjliggör en långsiktig planering för alla parter.

Delmål:

Att öka kunskapen om kultur i vården och dess positiva effekter hos vårdpersonal, i kommunerna och på sjukhusen samt hos berörda politiker.

Åtgärder: Ordna konferenser för politiker och vårdpersonal. Bevaka omvärlden och förmedla forskningsresultat. Samarbeta med FOU Skåne (Kommunförbundet Skånes forsknings- och utvecklingsavdelning) genom t ex caféseminarier för vårdpersonal.

- Fortbildnings- och inspirationsdagar för kulturombuden.
- Stimulera initiativ och projekt som kan tjäna som goda exempel.
- Informera i olika sammanhang om projektet och om kulturens roll i vården.
- Påverka vårdutbildningarna att beakta kultur i vården.

Delmål:

Att formulera förslag till vision, strategi och handlingsplan för den fortsatta utvecklingen av kultur i vården.

Åtgärder: Utgångspunkt tas i en sammanfattning av de erfarenheter och den kunskap som inhämtats under projektiden med siktet inställt på ett framtida vårdperspektiv i en förändrad omvärld.

Stockholms län

Stockholms läns landsting

En beskrivning av Kultur i Vården från kulturförvaltningen

Kultur i Vårdens programkatalog

Lisbeth Olsson

Kulturnämnden antog 1999 bland annat följande mål för Kultur i Vården:

- Patienter som vistas en längre tid på landstingets institutioner skall ges tillgång till kulturaktiviteter minst en gång per månad
- Patienter, anhöriga och personal skall vara nöjda med erhållen kulturaktivitet
- Beställda aktiviteter skall till största del tillgodoses

Stockholms läns landsting har sedan slutet av 1980-talet bedrivit Kultur i Vården i olika former. Kulturförvaltningen bedrev till en början kulturverksamhet tillsammans med arbetsförmedlingen. 1994 ändrade vi inriktning och tar nu fram en programkatalog. Den innehåller ett varierat utbud av god kvalitet. Katalogen för 2003 innehåller ca 65 grupper för ungdomar och vuxna inom olika genrer samt 18 grupper som gör program för barn. Huvudsakliga målgrupper är barn, psykiatri och geriatrik. Programmen är även tillgängliga för kommunala och privata enheter.

Kostnadsfria eller subventionerade kulturaktiviteter

Landstingets institutioner har rätt att kostnadsfritt beställa ett program per månad och avdelning. De privata och kommunala enheterna får beställa ett program per månad och avdelning till ett subventionerat pris med 50% av programmets pris. Vi har drygt ca 300 beställare runt om i länet och dessa bokar totalt ca 1 600 musik-, dans- och teaterprogram per år. Katalogen innehåller även sex högläsare som läser för enskilda patienter eller grupper. Antalet högläsningar uppgår till ca 1 300 per år.

Beställarna fyller en viktig funktion när en ny katalog ska arbetas fram

Beställarna fyller en viktig funktion när en ny katalog ska arbetas fram. Vid auditionen ges alltid alla våra kontaktpersoner möjlighet att sitta med i juryn. Under hösten bjuds kontaktpersonerna in till en utbudsdag där grupperna i följande års katalog får visa ett smakprov ur sina program.

Under kommande år 2004-2005 gör vi en två-års katalog för ungdomar och vuxna. Barnkatalogen däremot förblir ett-årig och presenteras endast i digitalform. Till kommande kataloger kommer vi att bilda en referensgrupp med några av våra beställare som i första hand representerar geriatrik, psykiatri och barn. De ska tillsammans med förvaltningen medverka vid alla auditionsdagar samt vid slutprocessen då sammanställningen av auditionen görs.

Från och med 2003 har vi affischer till alla grupper som våra beställare kan hämta från landstingsnätet. Där har vi också ett diskussionsforum där alla kontaktpersonerna har möjlighet ställa frågor, tipsa varandra om aktiviteter och diskutera Kultur i Vården. Än så länge är det glest med besöken där men vi räknar med en inkörningsperiod.

Projektstöd inom Kultur i Vården på landstingets institutioner

Margareta Wennerberg

Landstinget stöder sedan 1999 olika projekt inom Kultur i Vården. Stor vikt läggs vid barnsjukhusen. Projekten kompletterar varandra så att patienterna skall få ett så varierat utbud som möjligt och stor vikt läggs vid ett aktivt deltagande. På alla tre barnsjukhusen inom Stockholms län finns det skapande verksamhet med bild och form samt teater. Clownverksamhet finns på alla tre sjukhusen. Sagoverkstad - Dramalek finns på Astrid Lindgrens barnsjukhus och en "sagotant" på Huddinge sjukhus. Två sjukhus inom geriatriken har träningsträdgård där man sår och skördar på sommaren, läser och pratar om trädgårdar under vintern. Varje vecka på sommaren har de trädgårdskafé med musikunderhållning som är mycket uppskattat av både patienter, personal och anhöriga.

Konsten på landstingets institutioner

Göran Rosander

Stockholms läns landsting har idag en av landets större samlingar av offentlig konst. Det är ett konstnärligt rikt och skiftande innehav med placering runt om i landstingets lokaler som till exempel sjukhus, vårdcentraler och psykiatriska mottagningar. Konsten utgör ett mångfacetterat och rikt kulturarv, ett tidsdokument med en bredd som få museer kan uppvisa och med den närhet och direktitet det innebär att den finns i vår dagliga miljö. Landstinget arbetar efter den så kallade procentregeln vilken innebär att cirka två procent av kostnaderna vid om- och nybyggnation går till konstnärlig utsmyckning.

Bakom de konstnärliga utsmyckningarna i våra vårdmiljöer ligger en speciell vårdtanke. Landstinget hyser en stark tilltro till konstens stora betydelse inom vården och dess förmåga att stimulera läkeprocessen. Målsättningen för landstingets konstverksamhet är att skapa miljöer som ger stimulans och upplevelser av skilda slag både för patienter, personal och besökare. Konsten ska även förmedla en känsla av omtanke i de annars ofta sterila vårdmiljöerna.

Landstinget i Sörmland

Kultur i vård och omsorg ur Länsbibliotek Sörmlands perspektiv

Margareta Norberg

Tillsammans med biblioteken i länet verkar Länsbibliotek Sörmland för att utveckla folkbibliotekens verksamhet. Vi samverkar även med andra regionala organisationer och institutioner. Vi arbetar också läsfrämjande gentemot olika grupper i samhället, bland annat barn, personer med funktionshinder och äldre. Länsbibliotekets verksamhet finansieras av Landstinget Sörmland och Statens kulturråd.

Kulturombudsverksamhet

Kulturombud finns bland vårdpersonal på äldreinstitutioner och inom hemtjänsten i alla kommuner utom en i Sörmland. Kulturombuden bjuds regelbundet in till kommunala träffar med erfarenhetsutbyte och fortbildning. En gång per år bjuder länsbiblioteket in till en länsstudiedag, detta år med medverkan av Elsie Johansson, som berättade om sitt författarskap under rubriken "Nancy och jag", och Lena Kjersén Edman, som kåserade om "Systrar", kvinnliga författare som Selma Lagerlöf, Jane Austen, Majgull Axelsson m.fl. Undertecknad gav en inblick i aktuell forskning om samband mellan kultur och hälsa. Kulturombudets roll är att tillsammans med chef, arbetskamrater, ideella krafter m.fl försöka öka de äldres möjligheter till upplevelser av kultur. De ansvariga för verksamheten med kulturombud i kommuner och län arbetar löpande med förankrings- och målsättningsfrågor, inte minst viktigt inför 10-årsjubileet för verksamheten år 2004.

Läsombudsverksamhet

Läsombud finns bland omsorgspersonal på gruppbostäder och dagcenter i kommunerna i länet. Läsombuden inbjuds regelbundet till kommunala träffar och till en årlig länsstudiedag. Vid årets studiedag berättade Misse Steen från Mariestad om hur man där lyfter fram läsningen på gruppbostäderna. Läsombudsverksamheten har initierats av Riks-FUB och Centrum för Lättläst och finns snart i alla län i landet. I Sörmland är en länsgrupp samordnare och i gruppen finns representanter för Läns-FUB, länsbiblioteket, Studieförbundet Vuxenskolan, Landstinget Sörmland och Centrum för Lättläst. Länsgrupperna sammankallar varje år de lokala arbetsgrupperna till samråd.

Referensgruppen för kultur i vård och omsorg

Ett möte har hållits under året med Referensgruppen för kultur i vård och omsorg. I gruppen finns företrädare för Kulturrådet, Kommunförbundet, Svensk Biblioteksforening och länsbiblioteken, som på Kulturrådets uppdrag driver gruppen. Referensgruppen arbetar för att blivande vårdpersonal och arbetsledare inom vård och omsorg under sin utbildning ska ges kunskap om äldres och funktionshindrades behov av och rätt till upplevelser av kultur, likaså om offentlig kulturverksamhet samt om sambanden mellan kultur och hälsa. Kulturrådet ska under 2004 diskutera dessa frågor vid ett möte kring tillgänglighet med andra statliga myndigheter, bland annat Handikappombudsmannen och Skolverket.

Samverkan i de s.k. DUWCAT-länen

Socialkonsulenterna vid länsbiblioteken i sex län (Södermanlands, Västmanlands, Dalarnas, Uppsala, Stockholms och Örebro län) samverkar om fortbildning för bibliotekspersonal. Det handlar om socialbibliotekarier vid kommunbibliotek samt om personal vid sjukhusbibliotek, bokbussar och fängelsebibliotek. Under 2003 startades utvecklingsprojektet "Ett bibliotek för alla" för socialbibliotekarier från ett 30-tal kommunbibliotek i de sex länen. Övergripande tema är tillgänglighet. Projektet pågår åren 2003-2006, och innefattar närstudier, studiedagar, omvärldsbevakning, målsättningsdiskussioner med mera.

Nationella riktlinjer för social biblioteksverksamhet

Enligt uppdrag från Svensk Biblioteksforening håller konsulenterna vid länsbiblioteken i duwcat-länen på med att utarbeta ett förslag till nationella riktlinjer för folkbibliotek-

ens så kallade socialbiblioteksverksamhet. Denna verksamhet vänder sig till personer med funktionshinder, äldre, sjuka med flera, och har fått vidkännas nedskärningar under senare år. Bibliotekslagen anger dock att alla medborgare ska ha tillgång till ett folkbibliotek och även, bland annat, att biblioteken särskilt ska uppmärksamma personer med funktionshinder.

Tillgänglighetsprojektet "Öppet för alla" vid Länsbibliotek Sörmland

Länsbibliotek Sörmland har under året fortsatt med etapp 2 av projektet "Öppet för alla". Det har handlat om frågor kring bemötande av personer med funktionshinder. All personal vid två kommunbibliotek har fått fortbildning och haft tillfälle att diskutera hur ett bra möte kommer till stånd. Chefer, politiker och företrädare för lokala handikapporganisationer har också deltagit. Syftet har varit att kommunbiblioteken ska utarbeta en policy för ett professionellt bemötande av personer med funktionshinder och, i förlängningen, av alla biblioteksbesökare och användare. Länsbiblioteket kommer under 2004 att gå vidare i övriga kommuner i länet. I en etapp 3 av projektet "Öppet för alla" för vi sedan år 2003 en dialog med chefer och övriga ansvariga på kommunbiblioteken om hur bibliotekens service till äldre och personer med funktionshinder kan utvecklas. Länsbibliotekets samrådsgrupp Kultur & Handikapp, med representanter för 11 läns-handikappförbund, landstinget och länsbiblioteket fungerar som referensgrupp för projektet "Öppet för alla".

Öknaskolans trädgårdsmästarutbildning i Sörmland

Lägesrapport, Lena Widell

Utbildningsomgång nr 1 – start hösten 2002

Öknaskolans tvååriga KY-utbildning Trädgårdsmästare med inriktning mot miljö, hälsa och ledarskap är nu inne på andra året. Den första gruppen studerande arbetar för närvarande med sina examensarbeten och avslutar sina studier sista veckan i maj. Alla arbeten har en praktisk anknytning till någon verksamhet där man ser behovet av park och trädgård i verksamheten. Det är t ex utemiljöer kring äldreboende, utemiljöer för barn, bostadsmiljöer, förslag till pedagogiskt upplägg av sortiment, anläggning på en kyrkogård m fl. Examensarbetena kommer att redovisas under maj månad. Sista veckan planerar vi att bjuda in företrädare för arbetslivet till en marknadsförings- och informationsdag kring de genomförda projekten. De studerande söker nu arbete och marknadsför sig själva med följande rader:

Nya tidens trädgårdsmästare med helhetssyn

KY-Trädgårdsmästare med inriktning mot miljö, hälsa och ledarskap 80p

Behovet av trädgård är stort som inslag i friskvård samt vid skolor och bostäder. Att den välplanerade gröna miljön gör att människor mår bra styrks genom aktuell forskning. Den gröna miljön är ett viktigt inslag i samhällets friskvård, dels i förebyggande men även i rehabiliterande syfte. Den tillfredsställer människans behov av vila och avkoppling samt främjar hälsa och välbefinnande.

Traditionella yrkeskunskaper behöver därför kompletteras med kunskap om kulturella och sociala förändringsprocesser kopplade till behovet av en hållbar samhällsutveckling. Det nya i jobbet är att kombinera trädgårdsmästaryrket med en välgrundad kunskap om den gröna miljöns betydelse för människan ur ett ekologiskt perspektiv.

Vi har utöver traditionella kunskaper inom trädgårdsyrket även fördjupade kunskaper i ämnena pedagogik, ledarskap, terapeutiskt tänkande och miljövetenskap. Det innebär att vi kan arbeta i sammanhang där trädgård används i pedagogiskt och terapeutiskt syfte, samtidigt som vi har ett grundläggande miljötankande i det vi gör.

Utbildningen omfattar fem olika kunskapsområden

- Hållbar samhällsutveckling
- Trädgårdsanläggning
- Trädgårdsodling
- Kommunikation och ledarskap
- Människans behov av natur och trädgård

Vad vi kan

- Underhålla och anlägga utemiljöer på ett sätt som utgår från ekologisk, ekonomisk och hållbar samhällsutveckling.
- Vi kan sköta, underhålla och förvalta dessa miljöer praktiskt.
- Ta initiativ och medverka till utveckling av parker, utemiljöer kring bostadsområden, sjukhus, äldreboenden, skolor, daghem mm med tanke på brukarinflytande, hälsa och livskvalitet.
- Ta vara på trädgården som resurs för pedagogisk verksamhet eller vård och rehabilitering, som handledare eller koordinator i ett arbetslag.
- Samverka och föra dialog med olika aktörer och yrkesgrupper samt arbeta demokratiskt för att främja delaktighet och medinflytande i grupper.

layout Nina Sahlin

Utbildningsomgång nr 2 – start hösten 2003

Bland de studerande som påbörjade utbildningen hösten 2003 finns många med yrkeserfarenheter från vård, skola och omsorgsverksamhet. I sina yrken har de sett hur viktig naturen och den gröna miljön är för människan. De satsar nu på att lära sig trädgårdsyrket för att kunna utnyttja dessa kunskaper i arbete med människor.

Även i år deltar våra studerande med en idéträdgård på Älvsjömessan. De kallas sin anläggning för "Rum för alla sinnen".

Kontakter med arbetslivet

Kontakterna med trädgårdsbranschen, bl a för att hitta praktikarbetsplatser, har varit positivt. Många är intresserade av att ta emot våra studerande och inriktningen mot miljö och hälsa bidrar till nytänkande. Flera av de studerande söker sig till arbetsplatser som arbetar med trädgård i någon form av rehabiliteringsverksamhet, t ex Fröjas trädgård utanför Östersund, Råås gård utanför Tranås, Sinnenas trädgård på Sabbatsbergsområdet, Skrubba gård m fl.

Utbildningsomgång nr 3 – start hösten 2004

Till hösten tar vi in 20 nya studerande. Ansökningstiden går ut den 15 maj.

Uppsala län

Carin Isaksson, Tierps kommun, Catharina Käberg, Uppsala kommun, Helen Lind, Landstinget i Uppsala län, Maria Lindgren, Enköpings kommun och Tippi Unge, Östhammars kommun

Kommunernas verksamhet

Rapporter från 4 av länets 7 kommuner:

Enköpings kommun

Under höstterminen anställdes en kultursekreterare för barn- och ungdom vilket innebär att kultursekreteraren för allmänkultur i samarbete med kulturchefen har planerat utveckling av kultur i vård och omsorg i kommunen. Bl a planerades "kultur på recept" som finns för långtidssjukskrivna motsvarande "fys på recept". De som önskar skall kunna delta aktivt i kulturevenemang och skapande verksamhet av olika slag. Pga ekonomiska indragningar är det risk för att tjänsten för barn- och ungdomskultur dras in. Därmed är det i dagsläget osäkert hur möjligheterna för en utveckling på kulturområdet kommer att se ut.

Kulturprogram för äldreboende

Våren 2003 besökte musikerna Cecilia Österholm och Erika Lindgren ålderdomshemmen och spelade folkmusik på fiol respektive nyckelharpa. Under hösten turnerade musikföreställningen "Tomtar på loftet" runt i Enköping och Krister Ulvenhoff, Charlie Elvegård och Adele Li Puma hade en föreställning med alla de kända julsångerna.

Kultur i omsorgen

Samarbetet mellan fritids på Enöglaskolan och kultursekreteraren utökades. För att elever från särskolan ska få en mer meningsfull tid på fritids bokades kulturprogram in för just den målgruppen. Personalen upplevde att barnens tid på fritids mest var att "sitta av" tiden och vänta på att få gå hem. På det här sättet fick både elever och personal meningsfulla kulturinslag att se fram emot. Projektet uppmärksammades även i lokalpressen.

Kultursekreteraren arbetade mer aktivt i nätverket "kultur och fritid" inför årets Kulturvecka för utvecklingsstörda, vilket resulterade i ett större och mer varierat program än tidigare. Det var även extra satsningar på Kulturveckan i samband med årets handikapp-tema. Tidningen Albert som bedrivs av Daglig verksamhet hade också ett utökat samarbete med kultursekreteraren och ska inför nästa år införa ett nytt kulturinslag i sin tidning med att skriva om samtal kring konstverk. Tack vare Kulturveckan har tidningen Albert knutit kontakter med daglig verksamhet i Örebro som besökte oss förra året. I år har våra deltagare varit bjudna till Örebro för att se deras skaparverkstad m m.

Tierps kommun

Här har under året genomförts 36 kulturprogram inom äldreomsorgen och för personer med utvecklingsstörning. Detta inkluderar program i samband med den länsomfattande kulturveckan för utvecklingsstörda. 705 studiecirkeltimmar har genomförts för samma målgrupper. Totalt avsätter Tierps kommun 170 000 kr för Kultur i vården verksamheten. Man planerar gemensam Kulturutbildning tillsammans med Östhammars kommun (se nedan).

Östhammars kommun - Kultur för äldreboende

Kulturförvaltningen förbereder tillsammans med Tierps kommun en större satsning på kulturutbildning för personal inom äldreomsorgen. "Minnen, musik och morötter" heter det tvååriga projektet som startar den 5 februari 2004. Det goda samtalet med gamla kring konst, minneslådor och sinnenas trädgård är några teman för utbildningen. 254 cirkeltimmar på boendena och 29 kulturprogram har arrangerats under året.

Kultur i omsorgen

Här går mycket kraft och tid åt till att stötta och hålla liv i Karisma-projektet, som nu är en levande, vital, glad och initiativrik teatergrupp, bestående av 10 personer med olika grader av utvecklingsstörning. Det är så otroligt roligt att se deras katapultartade utveckling, som grupp och för varje individ! Det har också resulterat i mycket samarbete med kommunens Dagliga verksamhet, där vi nu har ambitionen att få in så många grupper som möjligt inom Karismas paraply. I övrigt har vi anordnat teaterresa, prova-på-dagar hos en klensmed, Kulturvecka, läsombudsutbildningar och kulturprogram. Cirkelledarbristen är tyvärr stor. Det är svårt att dra igång någonting, och traditionellt har bara ett studieförbund varit knutet till kultur i vården. En konstdag, som skulle ha genomförts den 13 december, fick tyvärr skjutas upp. Britt-Maj Wikström ska ha ett seminarium, både teoretiskt och praktiskt, som handlar om samtal kring konstbilder. Seminariet ska ha sitt fokus på de bilder som omger våra äldre på boenden. Det ska också handla om vad konstnärligt skapande betyder för de människor med utvecklingsstörning som finns i vår kommuns Dagliga verksamhet. De ska ha en utställning i rummet där seminariet håller till, och de ska själva berätta om vad de gör, varför de gör det, när de skapar och vad det betyder för några av dem. 44 cirkeltimmar Lättläst och God man-utbildning på 18 timmar samt 13 kulturprogram har ägt rum.

Uppsala kommun

Pg.a. den kommunala omorganisationen och osäkerheten inför hur aviserade besparingar skulle drabba KIV-verksamheten genomfördes inga kulturprogram inom äldreomsorgen under januari månad. Det visade sig dock att inga besparingar lades på KIV varför programverksamheten under 2003 i övrigt hållit samma nivå och omfattning som tidigare. 232 program arrangerades under feb-juni och sept-dec. Av dessa var 32 stycken större arrangemang för psykiatrin och för vuxna med utvecklingsstörning. Övriga program genomfördes inom äldreomsorgen. Bland programmen för psykiatrin kan nämnas två filmvisningar på biograf, studiebesök och lunchteater vid två tillfällen på Uppsala Stadsteater, musikkonserter och studiebesök i en sinnesstimulerande trädgård. För människor med utvecklingsstörning bestod programmen av både musik-, dans- och teaterföreställningar samt filmvisningar på bio.

Under året arrangerades och samordnades för 11:e året i rad *Kulturveckan av, med och för människor med utvecklingsstörning* i Uppsala.

Ett gemensamt Kulturveckan-program för hela länet sammanställdes och togs fram av UVB/Kultur (den nya beteckningen på Uppsala kommuns kulturförvaltning).

Temat för årets utställning på Stadsbiblioteket i samband med Kulturveckan i Uppsala var *Polare*. En t-shirt i två olika färger med polare-motiv ritat av en elev i särskolan gjordes till veckan för försäljning.

Ett 30-tal Minneslådor turnerade runt mellan 27 st olika avd/äldreboenden i kommunen under året.

Med samma princip i tankarna har arbetet med att ta fram andra lådor tänkta att användas på gruppboendestäder och inom daglig verksamhet för människor med utvecklingsstörning påbörjats. Stommen i de lådorna är LL-böcker (lättlästa böcker från LL-förlaget) med syfte att stimulera till läsning respektive högläsning. Dessa boklådor har också olika teman (t.ex. kärlek) och förutom böcker kommer de att innehålla musik, film, bilder och föremål med samma tema.

Utöver ovanstående genomfördes under året en omfattande studiecirkelverksamhet både inom äldreomsorgen, psykiatri och för människor med utvecklingsstörning. KIV innefattar även en bred uppsökande biblioteksverksamhet huvudsakligen inom äldreomsorgen men i viss mån även inom psykiatri.

Under året har undertecknad även arbetat med olika tillgänglighetsfrågor. T.ex. så har webb-versionen av *Tillgänglighetsguide till kulturen i Uppsala* under året uppdaterats, taktilla orienteringsskyltar med punktskrift över Stadsbiblioteket (där UVB/Kultur har sina arbetsrum) tagits fram m.m.

Landstingets verksamhet

Programverksamheten

Överlämnandet av Programverksamheten för personer med psykiska funktionshinder till Skådebanan Uppsala län har förberetts. Övergången sker under våren 2004.

Föreläsningsserier

Landstinget har tillsammans med studieförbunden och länets folkhögskolor arbetat med Det goda livet, ett studieprogram om livsstilsfrågor. Inom ramen för detta har vi arrangerat seminarier på temat kultur och hälsa. Humor och hälsa och Om modet att se - om konsten och miljöns betydelse för människans välbefinnande. Inom samverkansprojektet SeSam har samma föreläsningar arrangerats på dagtid för personer som arbetar med funktionshinder.

Utbildningar

En ettårig introduktionskurs i rörelse och dansterapi för personal inom psykiatri har genomförts under året. Dessutom har två grupper med patienter från psykiatriska öppenvården fått dansterapi genom Kultur i länet.

Studiecirkelverksamhet i vården

Kultur i länet har påbörjat en översyn av bidragssystemet till studieförbundens cirkelverksamhet i vården. Ett ökat behov av nya verksamhetsformer finns och därför behöver bidragen omformas.

Internationell konferens i Sydney om kultur hälsa och design

Helen Lind deltog i konferensen Synergy: Arts, Health and Design i Sydney 2-5 februari. Mycket givande och inspirerande! Mer finns att läsa på www.placemaking.com.au.

Blivande hälsopedagoger

Kultur i länet och Upplandstiftelsen har varit handledare för praktikanter från Åsa folkhögskola. Två blivande hälsopedagoger med inriktning på natur och kultur har praktiserat hos oss och vi ser fram emot en fortsättning 2004.

Ekonomi

Ekonomin kärvar i kommuner och landsting vilket gör det allt svårare att upprätthålla omfattningen av kulturverksamhet i vård och omsorg. Det är viktigt att värna både om verksamhet och dess kvalitet. Då inte mer pengar strömmar till ska vi ändå hålla god kvalitet, bredd och betala skäliga arvoden och gager till kulturarbetare. Vi har ett tudelat uppdrag: att tillgodose patienters, omsorgstagares och personalens kulturverksamhet och vara arbetsgivare för kulturarbetare. Det är inte det offentligas uppdrag att pressa ner kulturarbetare löner. Utan ökade anslag kommer antingen verksamheten att minska eller så finns risker för avkall på kvalitet vilket vore mycket olyckligt. Det här är en viktig fråga som är värd en fortsatt diskussion.

Västerbottens läns landsting

Anna Lindberg och Jenny Poncin

En regional verksamhet med sjukhusbibliotek på tre orter

Kultur i vården i Västerbotten är en regional verksamhet med sjukhusbibliotek på tre orter i länet, Lycksele, Skellefteå och Umeå. Dessa tre sjukhusbibliotek är idag basen i kultur i vården verksamheten och kommer i framtiden att vara en del i ett större perspektiv.

Länsbiblioteket i Västerbotten fick av länets regionala utskott i uppdrag att under tiden 1999-2001 driva projektet Kultur i Vården. Initialt byggdes en ny struktur av sjukhusbibliotek upp vid de tre sjukhusen i länet. Redan då fanns intentioner att verksamheten även skulle inbegripa andra kulturformer. Efter tre år i projektform blev sjukhusbiblioteksverksamheten permanent 2001. Sjukhusbiblioteket vill vara en kulturell oas för patienter, anhöriga och anställda inom landstinget. Bibliotekets ambition är att i vårdmiljö aktivt arbeta med kulturfrågor för att främja hälsa. Sjukhusbiblioteket erbjuder ett varierat utbud av kultur, media och informationskällor och stimulerar till rekreation samt kommunikation.

De tre sjukhusbiblioteken i Umeå, Lycksele och Skellefteå har olika förutsättningar, patientstrukturer, storlek samt geografiskt läge. Verksamheterna ses som en enhet och har ett nära samarbete bla via en gemensam biblioteksdatakatalog och täta kontakter. För övrigt anpassar biblioteken sin verksamhet efter de behov som finns på respektive sjukhus. Biblioteken är välbesökta av såväl patienter, anhöriga som sjukhuspersonal och biblioteken gör även regelbundna besök på vårdavdelningarna.

”Barn som anhöriga”

Ett exempel på hur sjukhusbiblioteken kan vara en resurs för övrig vårdpersonal i arbetet med att föra in kultur i omvårdnadsarbetet är sjukhusbibliotekets medverkan i en arbetsgrupp på Norrlands universitetssjukhus som heter ”Barn som anhöriga”. Gruppens syfte är att förbättra situationen för barn, föräldrar och personal när en nära anhörig blir sjuk eller avlider och använder i detta sammanhang boken som ett verktyg för tröst och förståelse. Biblioteket har sammanställt en litteraturlista med böcker som handlar om barn som anhöriga.

En lärobok inom ämnesområdet kultur och hälsa

Personal från sjukhusbiblioteket ingår i en grupp med representanter från olika kulturområden och vården som arbetar med att skriva en lärobok inom ämnesområdet kultur och hälsa. Ett kapitel behandlar användandet av skönlitteratur i omvårdnadsarbetet. Syftet är att ge en grundläggande orientering i användningen av rörelse, dans, bild, musik och litteratur i preventiva terapeutiska och rehabiliterande sammanhang. Boken riktar sig till olika typer av vårdutbildningar.

Kartläggning av projekt och initiativ inom området kultur och hälsa

På uppdrag av läns kulturchefen i Västerbottens läns landsting genomfördes hösten 2002 en kartläggning av projekt och initiativ inom området kultur och hälsa med inriktning på förebyggande ohälsa i arbetslivet. Denna rapport blev en viktig kunskapsbank i den förstudie för Kultur och Hälsa som genomfördes våren 2003. Syftet med förstudien var att utveckla begreppet kultur i vården och finna nya former och arbetssätt genom samverkan inom kultursektorn. Följande belyses i förstudien:

- Hur utvecklas de verksamheter som idag ingår i begreppet kultur i vården för att motsvara vårdens förväntningar och behov.
- Hur och varför landstinget kan och bör använda kultur som verktyg för att motverka ohälsa i arbetslivet.
- Hur samverkan mellan olika aktörer inom kultursektorn kan utveckla kultur i vården samt arbetet med kultur och hälsa.

Kulturen är viktig för att patienten ska behålla sin identitet i vården

Kulturen är viktig för att patienten ska behålla sin identitet i mötet med vården. Helena Mattsson skriver i skriften ”Sex konstnärer tre sjukhus” från Stockholms landsting (2002) att det inte finns några patienter på sjukhuset utan forskare, museibesökare, konsumenter, fotbollsspelare, körsångare, joggare osv. Det är alltså en mängd individer med skilda intressen och behov. Men sanningen är ändå att på sjukhus förvandlas alla till patienter. Kultur i vården innebär att vi har en vård med en helhetssyn på människan. Det handlar om hur och att vi använder oss av vardagskulturen på arbetsplatsen och i omvårdnaden.

Kultur i vården uppdraget idag innefattar främst patienter och anhöriga. En utveckling av kultur i vården till att även omfatta vårdpersonalen skulle ge mervärde. En satsning på kultur för att främja den psykosociala arbetsmiljön och personalens arbetssituation ger i förlängningen en trivsammare miljö att arbeta i och vårdas i. En engagerad personal med möjlighet att använda sig av kulturens verktyg för sitt eget välbefinnande skulle förmodligen lättare använda detta i omvårdnadsarbetet.

Landstinget i Västerbotten har idag ett bra grundutbud och en basverksamhet i sjukhusbiblioteken vilken kan utvecklas och anpassas till framtidens behov av en hälsofrämjande vård och en stimulerande frisk arbetsplats. Utveckling kan främst ske genom samarbete med andra verksamheter med regionalt perspektiv som studieförbunden, frivilligorganisationer och professionella konstnärer och institutioner. Detta skapar i sin tur fler arbetstillfällen för kulturarbetarna i länet och landstingets resurser som läggs på kulturverksamhet utnyttjas bättre. Samordning mellan olika verksamheter inom landstinget är önskvärt för att möjliggöra erfarenhetsutbyte mellan tex. bildterapeuter, arbetsterapeuter, musiker mfl.

Landstinget har en basverksamhet i sjukhusbiblioteken

Kontakter mellan Umeå kommuns projekt och Landstingets kultur i vården verksamhet finns men förutsättningar och verksamheterna skiljer sig nämnvärt, mycket på grund av att landstinget har en basverksamhet i sjukhusbiblioteken men också eftersom målgruppen är en helt annan, spridda ålderskategorier och människor som är svårt sjuka, istället för fast boende på en boendeenhet. Landstinget har även ett regionalt uppdrag och arbetar därmed med kultur i vården i hela Västerbottens län. Verksamheten riktar sig till patienter, anhöriga och personal vid akutsjukhusen i länet.

I dagsläget är förstudien rapporterad och det är nu upp till nämnden att ta beslut om det fortsatta arbetet. Förslaget innebär att landstinget i första hand tillsätter en samordnare för att effektivisera det redan befintliga arbetet. Samordnaren i Västerbotten bör också arbeta för att vidga begreppet kultur i vården inom de nationella nätverk som finns. Kultur i vården är både kultur på boenden för äldre och kultur för patienter, anhöriga och personal på akutsjukhus. Arbetssätt och metoder skiljer sig åt och därför måste en större medvetenhet om detta uppnås.

Umeå Kommun

Projektet Kultur för Seniorer - kultur och hälsa. En deskriptiv studie
Eleanor Bodel

Inledning

Kultur för seniorer – Kultur och Hälsa drivs av Kulturförvaltningen och Socialförvaltningen vid Umeå kommun. Projektledare är Eleanor Bodel från Umeå Kultur. Projektet står för ett ökat utbud av kulturaktiviteter till äldre i Umeå med kranskommuner.

Projektet

Projektet Kultur för seniorer – Kultur och hälsa startade hösten 2001 och är planerat fram till och med juni 2004 då. Projektet har utgått från fyra stolpar för mänskligt välbefinnande: **Se mig, Hör mig, Rör mig och Bekräfta mig.**

Målgrupp är alla över 65 år i Umeå kommun med kranskommuner. Det innefattar de som bor i eget boende med eller utan hemtjänst, och personer som bor i äldreomsorgens boendeformer. I projektet ses allt från ishockey till opera som kultur. Grundtanken är att allt som bidrar till att seniorerna får ökad livskvalitet är värt att satsa på.

Kultur för seniorer – förstudie och projekt

Projektet Kultur för seniorer – Kultur och hälsa inleddes i juli 2000 med en förundersökning under nio månader. Den gjordes av Eleanor Bodel från Umeå Kultur. I den kartlades behovet av kultur för äldre i kommunen och dess kranskommuner. Fem frågeställningar följdes upp: Hur ser det ut för de äldre i Umeåregionen med mental stimulans? Vilka behov av kulturaktiviteter finns? Vad vill pensionärerna ha för utbud? Vilka aktörer i regionen kan bidra till ett kulturutbud för äldre? Hur bygger vi ett nätverk, som så småningom blir självgående?

Förundersökningen visade att huvuddelen av de äldre på boendeenheterna samt äldre i hemmet med hemtjänst, kände sig understimulerade. Bingo och gudstjänster som aktiviteter var inte tillräckligt enligt seniorerna. Personal på boendeenheterna och pensionärsorganisationerna fick besvara frågan om vad de tror att de boende önskar för kulturutbud. De äldre på boendeenheterna svarade på frågan om vad de önskar. En jämförelse mellan dem visar att personalens och pensionärsorganisationernas svar till största delen består av passiva aktiviteter, medan de boende önskar sådant som de kan delta i efter egen förmåga, och som är enkelt att skapa här och nu (tabell 1).

Personalens lista	Pensionärsorg.lista	De boendes lista
1. läsa 2. lyssna på musik 3. sjunga körsång 4. dansa	1. föreläsningar 2. sång och musik 3. högläsning 4. enklare teaterföreställningar	1. gör så någonting händer så vi börjar prata med varandra 2. jag bryr mig inte 3. se en riktig kyrka 4. diskussioner

Nätverksbyggande

Under projekttiden har ett nätverk byggts upp bestående av bland annat Svenska kyrkans och frikyrkornas församlingar, skolor, pensionärsorganisationer, frivilligorganisationer, för- och grundskolor, studieförbund och privatpersoner. Tillsammans, och med projektledarens stöd, tar de fram förslag och genomför aktiviteter för de äldre. Arrangemangen bygger huvudsakligen på volontärverksamhet. Kostnaden för projektets huvudmän har därmed varit liten. Sedan starten har antalet aktiviteter för seniorer i Umeå kommun med kranskommuner ökat markant och uppskattningen från deltagarna har varit stor. Vårdpersonal upplever bland annat att seniorerna blivit piggare och mer rörliga av aktiviteterna. Boendeenheternas intresse för att delta i arrangemangen varierar dock. Vissa enheter har varit mycket aktiva, medan andra visat mindre engagemang. Detta hänvisas bland annat till personalens intresse, brist på tid, eller de boendes hälsa. Grundförutsättningen för nätverket är att alla som arbetar med att arrangera kulturella aktiviteter gör det utifrån sin egen ideologi och sin egen kompetens. Tanken är även att de som arbetar med aktiviteterna ska bli stimulerade och få ett värdefullt utbyte av att umgås med de äldre. Speciellt barn och ungdomar som kanske inte har så stor kontakt med äldre i dag.

Projektledarens roll

Eleanor Bodel gjorde förundersökningen och startade arbetet med att besöka boendeenheter, församlingar, studieförbund, pensionärs- och frivilligorganisationer, kranskommuner, Statens kulturråd och forskare. Tillsammans med studieförbunden granskar

hon arrangemangen för att på billigaste sätt få en bra aktivitet, undersöker om aktiviteter kan arrangeras i studiecirkelform och föreslår hur stor ekonomisk del varje aktör i nätverket ska bidra med.

Eleanor Bodel har hållit en fortlöpande kontakt med massmedier för information om och marknadsföring av arrangemangen. Hon ingår i Kultur och hälsa i nordisk samverkan och svarar för hemsidan www.umea.se/alias/nordisksamverkan Ytterligare en hemsida har skapats där information och frågeställningar som enbart rör kultur för seniorer www.kultur.umea.se/alias/seniorer

Projektfinansiering

Umeå Kultur tillsammans med Socialförvaltningen och Stiftelsen Framtidens Kultur har bekostat projektet. Kostnaderna rör projektledarens lön och delfinansiering av aktiviteterna. De flesta arrangemang har bekostats av nätverkets medlemmar och genom frivilliga insatser. Nätverket står för olika delar t.ex. gage, lokalhyra eller resebidrag. Vissa arrangemang har varit gratis för boendeenheter och seniorer. Bl.a. har Norrlandsoperan skänkt biljetter till sina evenemang som projektledaren sedan delat ut bland de äldre.

Utfallet av projektet t o m våren 2003 har sammanställts i en särskild studie av Ann-Louise Rådström. Den bygger på synpunkter från deltagande äldre, vårdpersonal, projektledare och verksamheter samt på skriftligt material såsom projektledarens dagböcker, veckobrev och minnesanteckningar från planeringsmöten, projektfinansiering och aktivitetsplanering. Den bygger även på deltagande observationer som gjorts vid aktiviteter på seniorboenden och på möten med samarbetsgrupper. Den kan beställas eleanor.bodel@umea.se

Landstinget Västmanland

*Rapport från Kultur- och utbildningsförvaltningen, Landstinget Västmanland.
Kristina Mezei, Verksamhetsutvecklare i konstfrågor*

Visuell konst

Inom Landstinget Västmanland handlar Kultur i vården främst om visuell konst, i form av tavlor, grafik och måleri, textil samt glas, och även fast utsmyckning. De finns i landstingets lokaler av alla slag, från kontors- och sammanträdesrum till sjukhusens patientrum, korridorer och mottagningar vid vårdcentraler, främst inomhus men även utomhus. Landstinget äger omkring 8000 verk. Därtill kommer ett mindre antal fasta utsmyckningar.

Konsthantering

Kultur- och utbildningsförvaltningen ansvarar för konsthanteringen. En konstkunnig person arbetar på halvtid med konstfrågan. En konstreferensgrupp som består av två arkitekter, en jurist/gallerist och en konstnär bistår konstutvecklaren i arbetet. Gruppen sammanträder tre-fyra gånger om året och konsulteras genom informella möten för inköp, fördelning och utsmyckningsärenden.

Den estetiska omsorgen om miljön: tavlor på väggarna

Den så kallade lösa konsten har i många år varit ett sätt att öka trivselvärdet på mottagningar i arbets- och patientrum. Det handlar om den estetiska omsorgen om miljön i stort där bilder, gjorda av yrkeskonstnärer, ingår. Det finns avdelningar där den lösa konsten är eftersatt. Det kommer ständigt nya önskemål som bör diskuteras och uppfyllas så långt ekonomin tillåter. Vi köper ny konst och fördelar konst från avdelningar som flyttat eller lagts ner. Registrering och vård av landstingets konstsamling har under de senaste åren inte följts upp med kontinuitet. Uppdateringen kräver stora insatser.

Nätverk av kontaktpersoner

Ett tjugotal konstombud bildar en länk mellan kultur- och utbildningsförvaltningen, konstutvecklaren och referensgruppen å ena sidan och personal och patienter å den andra. De har möjlighet att på plats samtala om konsten, att se dess funktion och att utvärdera nya behov. De kan också hålla ordning på befintlig konst, de vet hur man vårdar den, vart man vänder sig om något försvinner eller blir skadat. Vi planerar träffar som stimulerar intresset i samband med konstutdelning av nyinköpt konst.

Konstansvar

Ansvar och känsla för landstingets konst är rubriken för en nyskriven handledning som Kristina Mezei producerat. Det konstnärligt formgivna häftet vänder sig främst till konstombuden och konstintresserade inom landstinget. Texten handlar om den estetiska omsorgen om miljön och om handhavandet av den utplacerade konsten. Även landstingets konstinköp behandlas kortfattat.

Fast konst

I samband med ett omfattande ut- och ombyggnadsprojekt av Centrallasarettet i Västerås har tankar på fast utsmyckning aktualiserats. Inblandade parter är överens om att fast utsmyckning vid Centrallasarettets ingång är viktig som markering av Landstinget Västmanlands betydelse och verksamhet. Öväntade ekonomiska förändringar har fått påtagliga följder vad gäller den fasta utsmyckningen. Den tenderar att bli mindre omfattande och koncentreras för närvarande till entréer vid barnkliniken och till huvudentrén.

Västra Götalands Regionen

*Sahlgrenska universitetssjukhuset
Område försörjning och service
Susanna Månsby*

Kultur i vården i Västra Götaland

I Västra Götalands regionen finns 17 sjukhus. Kultur i vården verksamhet finns på flera av de större sjukhusen. NU-sjukvården består av NÄL dvs Norra Älvsborgs Länssjukhus och Uddevalla sjukhus. På båda sjukhusen finns kombinerade bibliotek. De består av en allmän del och en medicinsk del. NU- sjukvården har en väl utvecklad och etablerad kultur i vården verksamhet. Det finns kultur för vuxna barn - och ungdom. Det som erbjuds för vuxna är filmvisning, författaraftnar, musikaftnar, aktuella föreläsningar, samarbete med kliniker om öppet hus och medicinska föreläsningar, mångkulturella arrangemang och teaterföreläsningar.

Kultur är en frizon på sjukhuset för den unga patienten

Kultur för barn och ungdom kan vara saga, film, barnkalas musik och teater. Biblioteken bedriver också en uppsökande biblioteksverksamhet på sjukhusens avdelningar. "Kultur är en frizon på sjukhuset, som tillsammans med kamrater lockar fram det friska hos den unga patienten" ur NU-sjukvårdens informationsblad om kultur.

Uppsökande biblioteksverksamhet på sjukhusets avdelningar

Södra Älvsborgs sjukhusbibliotek och Borås lasarets Bibliotek är ett kombinerat allmänt och medicinskt bibliotek. Biblioteket arbetar med uppsökande biblioteksverksamhet på sjukhusets avdelningar. Kultur i vården för barn sker i form av "Bokprat barnlitteratur" fyra gånger per år då lekterapeuter, barnkurator, skolans personal och BUP bjuds in. Kultur i vården för vuxna sker i form av "Bokprat vårdupplevelser i skönlitteratur" några gånger per år med Vårdetiskt forum, allmän etikutbildning etc.

Skaraborgs sjukhus består av kärnsjukhuset Skövde, Falköpings lasarett, Lidköping och Mariestads lasarett. Kärnsjukhuset i Skövde har ett kombinerat allmänt och medicinskt bibliotek. Resurserna är små och kultur i vården verksamheten för patienter, närstående och personal är liten.

SU Sahlgrenska universitetssjukhuset är uppdelat i medicinska och allmänna bibliotek. De allmänna sjukhusbiblioteken finns på sex sjukhus. Östra, Sahlgrenska, Mölndal, Drottning Silvia, Högsbo och Lillhagen. På alla sjukhusbiblioteken utom Lillhagen arbetar man med uppsökande biblioteksverksamhet på sjukhusens avdelningar.

På Drottning Silvia finns regelbundna kultur i vården arrangemang. Det är ungefär tre programpunkter i månaden. Det kan vara film, teater, tipspromenader, fester m.m. För vuxna finns ett omväxlande regelbundet kultur i vården arrangemang på Mölndals sjukhus. På Östra och Sahlgrenska har man filmvisning och musik program. Sahlgrenska och Mölndal har kulturombud på flera av sjukhusens avdelningar. De har regelbundna träffar med dem där nya medier och aktiviteter presenteras. Lillhagen är ett specialsjukhus för psykiskt sjuka. Där är biblioteksrummet mycket viktigt för rehabilitering och daglig musikavlyssning.

Örebro län

*Örebro läns landsting
Eva Bellsund
Kulturstrateg*

Parlamentarisk arbetsgrupp – kultur och hälsa

Regionpolitiska nämndens kulturberedning, Örebro läns landsting, har våren 2004 bildat en parlamentarisk arbetsgrupp för att inspirera till och följa upp hälsofrämjande kultursatsningar.

Bakgrunden är bland annat att Nationella folkhälsokommittén påvisar i sitt slutbetänkande kulturupplevelsers betydelse för hälsan och konstaterar att ett aktivt deltagande, särskilt när det gäller utsatta grupper, sannolikt skulle medföra en bättre och mer jämlik hälsa i befolkningen. Mot denna bakgrund och med stöd i landstingets kulturpolitiska program tas initiativ för att kommunerna aktivt arbetar med hälsofrämjande arbeten där kulturen ingår.

Kulturberedningen ansluter sig till det nationella nätverket Kultur i vården i Sverige som hävdar att kulturen kan vara en viktig faktor i friskvård för en åldrande befolkning; att den kan öka kommunikationen mellan anhöriga, patient och vårdpersonal och kan betyda att det friska hos patienten tillvaratas och utvecklas och öka förståelsen för åldrandet.

Pilotprojekt - Kultur och hälsa projekt, kultur för äldre

Hösten 2004 startar ett pilotprojekt, som avser att på olika sätt stödja och tillgodose äldres behov av kulturaktiviteter i vardagen. Kultur i vården/Kultur för äldre heter det projekt som skall bedrivas på Dagcentraler och Vårdboende/Seniorboende i Örebro kommun med medelstöd från Örebro läns landsting.

Kultur- och medborgarnämnden har utarbetat en handlingsplan för kultur för äldre i Örebro. Enligt handlingsplanen skall det utses kulturombud på Seniorboendena, bildas kulturgrupper i äldreomsorgen och erbjudas arenor/lokaler för träffar i de lokala miljöerna. Vidare skall man särskilt bevaka tillgänglighet i samband med kulturaktiviteter. De äldre har enligt programmet, rätt till kulturupplevelser och vardagskultur som förebyggande friskfaktorer. Den vardagsnära kulturen med sång, musik, teater är viktig eftersom den ger tillfällen att komma tillsammans och umgås regelbundet. Målet är att genom Kulturen sprida glädje och möjligheter till samvaro som bidrar till trygghet och hälsa och möjliggör medverkan.

I Regionpolitiska nämnden har man beslutat

- Att bevilja 50 000 kronor till "Kultur för äldre-projekt" i Örebro kommun med Agneta Bruhn som samordnare i projektet.
- Att en rapport om arbetssätt samt erfarenheter från projektet skall tas fram inom projektets ram.

Kulturberedningens arbetsgrupp har flera intressanta idéer och uppslag att ta ställning till och följa upp från olika håll, men har sitt första möte den 14 juni och räknar med att komma igång "på riktigt" först under hösten 2004.

Östergötlands läns landsting

Kultur i Vården vid HSV, Hälso- och sjukvården i Västra Östergötland

Caroline Themmer och Britt-Marie Svensson

Verksamhet

Målgrupp för verksamheten är patienter, anhöriga och personal. Ett viktigt mål är att verksamheten skall vara en integrerad del i klinikernas omvårdnadsarbete. Kultur i Vården (KiV) skall ses som ett led i HSV:s systematiska kvalitetsarbete. På de olika enheterna finns kulturombud, totalt ca 35 personer, vilka har till uppgift att driva kulturfrågorna i det dagliga arbetet. Kultursamordnaren träffar kulturombuden i ett nätverk för att ge impulser och stöd i arbetet. Utgångspunkter i arbetet är:

- Sjukhusets bibliotek är en viktig del i kulturarbetet. Verksamheten är omfattande och bedrivs i nära samverkan med KiV. Kultursamordnaren samordnar frågor kring väntrumslitteratur.
- Sjukhuskyrkans arbete ses som en del av kulturutbudet.
- Underhållning anordnas regelbundet.
- För barnverksamheten har clownen Dr Koko regelbundet engagerats med syfte att avdramatisera och förbättra kontakten mellan de unga patienterna och sjukvårdsverksamheten.
- Utställningar anordnas regelbundet där personalen har en aktiv del.
- De traditionella högtiderna firas med anpassade aktiviteter.
- Ansvar för den konstnärliga utsmyckningen ligger på en för landstinget central funktion. KiV i HSV kan via ett artotek serva med möjlighet att byta konst utifrån personliga önskemål.
- Viktiga samverkanspartners i arbetet när det gäller personal är Kompishälsan och personalklubben. I övrigt sker samverkan med Meditrina (Hälso- och sjukdoms information), bildningsförbund, intresseorganisationer, Motala museum och musikskolan.

Idémodell Fritidskonsulenterna Kommun Rehab i Gamla Linköping

*Staffan Kleiner, Inga Micko, Fritidskonsulenter
Kommun Rehab, Idémagasinet Curman, G:a Linköping*

Ny verksamhetslokal i Gamla Linköping

Linköpings kommuns fritidskonsulenter inom äldreomsorgen (enhet Kommun Rehab) har fått en ny verksamhetslokal i det gamla levande friluftsområdet Gamla Linköping (ett mini Skansen). Lokalen är ett stöd för vårdpersonalen inom äldreomsorgen. I lokalen finns ett stort utbud av utlåningsmaterial och den erbjuder en inspirerande miljö. I lokalen träffas vårdpersonal för att arbeta fram bra vardagsaktiviteter för pensionärerna inom de olika vårdbostäderna. Vi arbetar mot samtliga kommunala enheter och de privata utförarna av äldreomsorg.

Idémodell Fritidskonsulenterna Kommun Rehab

Vi arbetar efter en ny modell "Idémodell Fritidskonsulenterna Kommun Rehab" - som syftar till att finna nya aktörer ute i samhället. Dett sker med tanke på den stora skaran pensionärer som väntar och de knappa ekonomiska resurser som finns disponibla. Det innebär bl.a att föreningar och studieförbund och andra aktörer i samhället kan bidra med delar av sina verksamheter i någon form för att få ett bredare utbud riktat till enheterna inom äldreomsorgen i Linköping- och - att samarbete är tror vi den enda möjliga vägen i ett nära framtidsperspektiv!

En viktig del i denna idémodell är också att samarbeta med vårdutbildningarna för att förankra vikten av vardagsaktiviteter i elevernas utbildning. Det är ett försök att hjälpa till med att rekrytera elever till äldreomsorgen.

Äldredagen i Linköping - ett arrangemang varje år

Vi har också fått förtroendet att arrangera Äldredagen i Linköping - ett arrangemang varje år - som syftar till att visa för allmänheten de olika professioner som finns inom äldreomsorgen -och- de olika pensionärsföreningar och andra som kan förmedla kunskaper och kontakter - allt inramat av föreläsningar och underhållningar.

Årets tema är Natur och Kultur

Vi har alltfler studiebesök från andra kommuner som ser oss som en modell och idé-spridare. Vi har också fått uppdraget att arbeta fram en "kokbok" för att anordna aktiviteter - ett stöd för personalen att på ett lätt och inspirerande sätt - kunna erbjuda pensionärerna ett bra vardagsinnehåll. Denna bok skall vara färdigproducerad hösten 2004. Den kommer att delas ut till samtliga enheter inom Linköpings kommun.

Min fader Olof Larsson. Carl Larsson. Foto Nationalmuseum.

ADRESSLISTA- ledamöter i kontaktnät för kultur i vården i Sverige

Landstinget Blekinge

Lolita Persson
Region Blekinge
Ronnebygatan 2
371 32 Karlskrona
0455-30 50 08, 0734-02 19 09
lolita.persson@regionblekinge.se

Lilian Norberg
Blekinge Läns Bildningsförbund
Ronnebygatan 2
371 32 Karlskrona
0455-30 51 44

Landstinget Dalarna

Liselotte Stöby Ingvarsson
Länsbibliotek Dalarna
791 83 Falun
023-833 48
lin01@falun.se

Ivan Feldborg
Kulturförvaltningen
Falu kommun
791 31 Falun
023-823 57
ivan.feldborg@falun.se

Gotlands kommun

Maria Kimberg
Gotlands läns bibliotek
Cramérgatan 5
621 81 Visby
tel 0498-29 90 93
fax 0498-29 90 95
maria.kimberg@hgo.se

Gävleborgs län

Jan boman, länsbibliotekschef,
Jan.Boman@lg.se

Monica Gustafsson
monica.gustafsson@lg.se

Maria Westerman
Bibliotek Gävleborg
Slottet, 802 66 Gävle
Tel 026-17 94 68
westermanmaria@hotmail.com

Hallands län

Birgitta Svensson
Hallands Bildningsförbund
Dragvägen 26
302 42 Halmstad
Tel 035-17 77 70
b.s@hbf.se

Ingemar Andréasson
Landstinget Halland
Utbildnings- och kulturförvaltningen
Box 538
301 80 Halmstad
Tel 035-13 48 00
ingemar.andreasson@lthalland.se

Jämtlands läns landsting

Ulla-Britta Johansson Sjöberg
Jämtlands läns landsting,
Länskulturen, Kultur i vården
831 83 Östersund
Tel 063-14 76 93, mobil 070-683 61 55
fax 063-14 76 01
ulla-britta.johansson@jll.se

Leif Olsson
Länskulturen
831 83 Östersund
tel 063-14 76 99, mobil 070-378 37 47
fax 063-14 76 01

Landstinget i Jönköpings län

Paula Eriksson
Folkhälsoavdelningen, Landstingets kansli,
Box 1024, 551 11 Jönköping
Tel 036-32 42 11,
mobil 0706-98 01 00
paula.eriksson@lj.se

Pärs Trädgård, Smedjegården
Anna Ritheim
anna.ritheim@soc.jonkoping.se

Ewa Timén
ewa.timen@soc.jonkoping.se

Landstinget i Kalmar län

Eva Nilsson
Landstinget i Kalmar län
Förvaltningsbiblioteket
Box 601
391 26 Kalmar
ewan@ltkalmar.se

Landstinget Kronoberg

Gunilla Lundh-Tobiasson
Producent Sjalaglad
Musik i Syd, Skåne-Kronoberg
Musik i Syd * Villan, Kungsgatan 29,
352 33 Växjö
0470 - 184 15
gunilla.lundh-tobiasson@musikisyd.se
www.musikisyd.se

Jan-Gustav Gustavsson
Landstinget Kronoberg
Centralförvaltningen
351 88 Växjö
Tel 0470-58 85 26
jan-gustav.gustavsson@ltkronoberg.se

Norrbottnens läns landsting

Kristina Bergström,
kultursekreterare, 0920-284000
Kristina.bergstrom@nll.se

Jimmy Gärdemalm,
länsbibliotekschef,
0705-893562, 0920-293562
jimmy.gardemalm@kulturen.lulea.se
www.norrbottnenslansbibliotek.nu

Region Skåne

Christina Gedeborg-Nilsson
Kommunförbundet Skåne
Kultur Skåne, Box 53
221 00 Lund
046-71 99 38, 0709-71 99 46
christina.gedeborg-
nilsson@skane.komforb.se

Stockholms läns landsting

Lisbeth Olsson
Stockholms läns landsting,
Kulturförvaltningen
Box 38204, 100 64 Stockholm
Tel 08-690 51 08
lisbeth.olsson@kun.sll.se

Sörmlands län

Margareta Norberg
Länsbiblioteket i Sörmland
Kriepsensgatan 4
632 20 Eskilstuna
Tel 016-10 14 44, fax 016-13 67 98
Margareta.Norberg@kff.eskilstuna.se

Länsbiblioteket i Sörmland tillsammans
med länsbiblioteken i Dalarna och Västra
Götalands län Riksövergripande
referensgrupp kring bibliotekens roll för
kultur i vård och omsorg med repr för
Statens kulturråd, Svenska
Kommunförbundet och SAB/Sveriges
Allmänna Biblioteksörening.
Margareta Norberg är sammankallande i
gruppen

Lena Widell
Öknaskolan
610 60 Tystberga
Tel 0155-26 48 05
sors.widell@ebox.tninet.se

Landstinget i Uppsala län

Helen Lind
Kultur i länet
Box 26074
750 26 Uppsala
Tel 018-611 00 00, mobil 070-216 77 48
Helen.lind@kultur.ku.lul.se

Västerbottnens läns landsting

Anette Sundbom, länsbibliotekschef
Länsbiblioteket
901 78 Umeå
Tel 090-70 67 73
anette.sundbom@umea.se

Gunilla Samberg, konstituent
Landstingshuset, Länsutvecklingsenheten
901 89 Umeå
Tel 090- 785 72 75

Jenny Poncin
Länsbiblioteket i Västerbotten -
Sjukhusbiblioteket och
biblioteksverksamheten i Norrland
901 78 Umeå
Tel 090-70 67 72, 785 87 30
070- 683 43 62
Fax 090-16 83 33
jenny.poncin@umea.se

Anna Lindberg
Sjukhusbiblioteket Norrlands
Universitetssjukhus
901 85 Umeå
Tel 090-785 87 30, 785 87 31
070- 532 44 03
Fax 090-785 87 30
anna.m.lindberg@umea.se

Eleanor Bodel
”Kultur för seniorer, Kultur och Hälsa”
Umeå kommun/kulturförvaltningen
Rådhuset
901 84 Umeå
Tel 090-16 34 14
070- 255 09 79
eleanor.bodel@umea.se

Region Värmland

Anna Christina Rudkvist, länsbibliotikarie
Tel 054-148000, 070 618 77 76

Ina Huss
Länsbiblioteket i Värmland
651 84 Karlstad
Tel 054-14 80 54
ina.huss@regionvarmland.se
www.lansbiblioteket.se

Landstinget Västernorrland

Roland Tiger, länsbibliotekschef,
070 642 20 31

Landstinget Västmanland

Kristina Mezei, konstutvecklare
Kultur- och utbildningsförvaltningen
Repslagargatan 3
724 60 Västerås
Tel 021-17 30 00

Västra Götalandsregionen

Susanna Månsby, bibliotekschef/
sektionschef,
031-3437334, 0707 548700.
Sahlgrenska Universitetssjukhuset växel
031-342 1000
susanna.mansby@vgregion.se

Ronny Nyman
Musik i Väst
Rådhusgatan 2
541 30 Skövde
Tel 0500-49 58 55
ronny.nyman@miv.se

Örebro län

Toni Eriksson, kulturchef,
Toni.Erikson@orebroll.se
Eva Bellsund
Eva.Bellsund@orebroll.se
Örebro läns landsting
Regionutveckling
Box 1613
701 16 Örebro
Tel 019-602 70 00

Östergötlands län

Staffan Kleiner, Inga Micko
Fritidskonsulenter
Kommun Rehab
Idémagasinet Curman, G:a Linköping
Tunnbindaregatan 5
582 46 Linköping
Tel 013-26 37 85
staffan.kleiner@linkoping.se
inga.micko@linkoping.se

Landstinget Östergötland

Britt-Marie Svensson
Lasarettet i Motala
Utvecklingsavdelningen
591 85 Motala
Tel 0141-78259

Caroline Themner
Lasarettet Motala
Kultur i vården
591 85 Motala
Tel 0141-774 58
Caroline.Themner@lio.se

Protokoll från Kultur i Vården nätverksmöte i Östersund 23-24 Okt 2003

Närvaroförteckning 2003-10-24:

Leif Olsson, Jämtlands läns landsting
Carin Frid, Dagverksamheten Lyktan, Sveg
Kerstin Eriksson-Jonsson, Dagverksamheten Lyktan, Sveg
Trudy Fredriksson, projektledare Care & Culture, Huddinge kommun
Jan Wattsgård, politiker, ledningsgruppen, Stockholms läns landsting
Helen Lind, Kultur i länet, Landstinget i Uppsala län
Christina Gedeberg Nilsson, Kommunförbundet Skåne, Kultur i Skåne
Anna Lindberg, Norrlands Universitetssjukhus, biblioteket, Umeå
Danuta Finke, landstingspolitiker, beredningen för folkhälsa, livsmiljö och kultur
Lisbeth Olsson, Stockholms läns landsting
Birgitta Svensson, Hallands Bildningsförbund, Halmstad
Lars Ahlin, Kulturskolan, Södertälje
Ulla-Britta Johansson Sjöberg, Jämtlands läns landsting
Birgitta Rapp, Stockholms läns museum

1 Mötet öppnas, mötessekreterare utses

Kulturchef Mikael Cederberg hälsade nätverket välkommen till Östersund.
Lisbeth Olsson utsågs till mötessekreterare.

2 Föregående protokoll

Föregående protokoll gick igenom.

3 Deltagande i möten – lätt eller svårt att få delta?

Mötesdeltagarna hade inte haft några problem att få delta. Några medlemmar i nätverket kunde ej närvara p g a ekonomiska skäl. Adresslistan över nätverkets medlemmar gick igenom.

4 Få med fler landsting

Det finns 21 landsting/regioner i landet varav 17 st är med i nätverket. Övriga 4 landsting/regioner ska "bearbetas". Följande fördelning gjordes:
Västernorrland kontaktas av Ulla-Britta Johansson Sjöberg
Gävleborg kontaktas av Helen Lind
Värmland och Norrbotten kontaktas av Birgitta Rapp

5 Samarbetet mellan landsting och kommun för kultur i vården

Kultur i Vården-frågor bör tas upp med landstings- och kommunförbundet. Pengar till Kultur i Vården (KiV) försvann i samband med ÅDEL-reformen. I nybyggda äldreboenden finns inga samlingsalar. Kommunala institutioner köper inte kulturprogram för 20 personer, det innebär för hög kostnad per person. I det nationella folkhälsomålen är kulturen ej klart preciserad.

6 Kulturombud – ett hedersuppdrag, ett fackligt uppdrag eller en eldsjäl?

Nationellt nätverk

Det är viktigt att lyfta fram att det är ett hedersuppdrag att vara kulturombud. Två ombud på samma institution har möjlighet att stötta varandra. De ska ha vetskap om i första hand de boendes men även personalens behov. Ombuden bör få stimulans med fortbildnings- och inspirationsdagar. Arbetet som ombud bör vara inräknad i arbetstiden så att de erhåller ned-sättning av andra arbetsuppgifter. De måste även få respekt från kollegor för sitt arbete med kultur.

Trudy Fredriksson och Ulla-Britta Johansson Sjöberg fick i uppgift att arbeta vidare med kulturombudsfrågor i ett ev nätverk.

Den 16 mars kommer Jämtlands läns landsting att ha inspirationsdag för sina kulturombud och andra intresserade.

Terapiverksamheten är ej lagstadgad och det är den som först får stryka på foten vid nedskärningar. I Halland bygger mycket fritidsverksamhet på frivillig basis.

Statens Folkhälsoinstitut, Camilla Nyberg, har skrivit rapport som heter Uppleva – känna – skapa. Om kulturens betydelse för folkhälsan.

Forskningsprogrammet Kultur i vården och vården som kultur tittar på kulturbegreppet i vid bemärkelse där bl a mat och miljö ingår.

Personalens friskvårdstimme bör kunna användas för kultur. Läkare kan ordinera fysisk aktivitet som dans, men även andra kulturaktiviteter borde kunna ordinerar.

7 Synpunkter på rapporten Kultur i vården i Sverige 2002

Alla tyckte att rapporten var utformad på ett bra sätt. "Baksidan" på rapporten gick igenom och mötet enades om att vissa justeringar behöver göras.

8 Nulägesrapport 2003. Disciplin för inskick av underlag i tid!

Presstopp för 2003-års rapport är 2004-02-01.

9 Övriga frågor

Arvoden

Det framkom att artister som uppträder inom vården arvoderas olika i olika län. I Halland förhandlas arvodet direkt med varje artist och gaget försöker man pressa så mycket som möjligt. Även i Uppsala läns landsting förhandlar man direkt med artisterna men försöker hålla arvodet på en rimlig nivå för artisterna. I Stockholms läns landsting finns kollektivavtal med Musikerförbundet och Teaterförbundet. En grupp tillsattes med ovanstående nätverksrepresentanter som ska arbeta fram ett dokument angående arvodesättning.

Artister inom vården

Frågan Hur förbereder man artister för den verklighet de kommer att möta diskuterades. Ulla-Britta Johansson Sjöberg och Lisbeth Olsson ska ta fram ett förslag.

Care & Culture

Trudy Fredriksson informerade om Care & Culture. Man utbildar befintlig personal samt rekryterar yngre personer till vården, utveckla den kulturella sidan av vårdverksamheten samt lyfta upp den "tysta kunskapen". Handledarutbildningen är en fem poängs kurs som innefattar bl a hur utvecklingsombud ska ta vara på praktikanter, bemästra olika kulturmöten, föra en social dokumentation om hur patienten/den boende önskar sin vardag, med en sådan dokumentation är det lättare för ny personal att ta vid. Personalens medvetenhet om kulturens betydelse måste ökas, även miljön är en viktig kulturfråga. Personalen måste själva bli uppmärksammade i sitt arbete. Personer med invandrabakgrund bör bli mer integrerade i arbetet. Care & Culture försöker ha en kulturprofil på sin utbildning. Grunden för vårdarbetet är att lyfta upp medvetenheten för kultur och omsorg.

Anna Lindberg hävdar att myten om korta vårdtider inte stämmer i Umeå där de geografiska avstånden spelar in. Dagvårdspatienter kan inte åka hem mellan behandlingarna utan hänvisas till patienthotell. Regionsjukhusen har långa vårdtider inom neurorehab och cancervård.

10 Nästa möte

Landstinget i Uppsala län, Kultur i länet inbjuder till nästa möte 2004-10-21—10-22.

Vid protokollet Justeras
Lisbeth Olsson Lars Ahlin

Nätverket för Kultur i vården i Sverige har enats om

- Att nätverkets syfte skall vara att på informell basis utbyta erfarenheter mellan de olika landstingen och forskningsgrupperna kring äldrevård i Sverige. Respektive landstings representanter ser till att kommunerna informeras.
- Att det är värdefullt att få ta del av varandras olika satsningar på kultur i vården och att det upplevs som förstärkande i det egna arbetet och ger impulser till att våga pröva något nytt i den lokala arbetsituationen.
- Att varje landsting/regionförbund skall representeras med en ordinarie ledamot och en ersättare i kontaktnätet som svarar för lokala kommun-kontakter. Ytterligare kontaktpersoner kan inbjudas till nätverket.
- Att ett höstmöte skall hållas årligen. Det föregås av årlig skriftlig rapportering av verksamheten i det egna landstinget. Minnesanteckningar förs vid dessa möten och ansvaret för dem alternerar mellan landstingen/regionförbunden i bokstavsordning med början i Blekinge.
- Att Birgitta Rapp, forskningsdirektör, Stockholms läns museum, är sammankallande och att Birgitta Ohlson, handläggare, Karolinska Institutet, sköter de administrativa kontakterna.
- Att varje möte skall ha ett tema och förläggas till olika platser inom eller utom landet.
- Att aktiviteter, information och tips om litteratur etc förmedlas inom gruppen. Ledamöterna sänder material via e-post till Birgitta Rapp som tillsammans med Anette Sundbom, länsbibliotekschef, Umeå, sammanställer och sänder ut det.
- Följande ämnen bör tas upp i nätverket: Kulturombudsutbildningen. Hemmaboendes behov av kultur i vården. Biblioteksverksamhet i vården. Hemtjänstpersonalens utbildningsbehov i kultur i vården.
- Teman för framtida möten och konferenser diskuterades såsom: Möten mellan praktik och forskning. Vårdpersonalens fortbildning. Folkhälsa. Friskvård och kultur i vården som närmar sig varandra.